
Suunnitelmista tekoihin ja toimintaan

Terveempi Pohjois-Suomi
hankkeen esiselvitys kunta –
järjestöt yhteistyöstä

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto
Mustakangas-Mäkelä Anne

Sisältö

Tiivistelmä	3
1 Johdanto	5
2 Paikallisyhdistykset hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen asialla	7
2.1 Paikallisyhdistysten yleiskuva - voimavarat ja resurssit	7
2.2 Paikallisyhdistysten toiminnan painopisteistä ja toiminnan suuntaamisesta	11
2.2.1 Monipuolista arkipäivän tukea ja yhdessä tekemistä	11
2.2.2 Arjen kysymyksiin tietoa ja ohjausta - kokemusasiantuntijuus apuna	13
2.2.3 Vaikuttaminen ja kehittämien osa toimintaa	17
2.2.4 Paikallisyhdistyksien toimintakenttä	18
2.3 Yhteistyö kuntien kanssa	19
2.3.1 Onko strategialla väliä?	19
2.3.2 Yhteistyön muodoista	21
3 Järjestökentän valtakunnallinen ja alueellinen kehittämistyö	23
3.1 Valtakunnalliset sosiaali- ja terveysalan järjestöt	23
3.3 Raha-automaattiyhdistys tukee järjestöjen toimintaa	29
4 Kokemuksia kunta-järjestöt yhteistyöstä	31
4.1 Paikallisyhdistysten terveisiä yhteistyön tiivistämiseen liittyen	31
4.2 Hyvinvointikertomukset ja työryhmät luovat rakenteita yhteistyölle	35
4.3 Yhteistyön edellytyksiä ja hyviä käytännön kokemuksia	37
4.3.1 Yhteistyörakenteet	37
4.3.2 Tiedottaminen	39
4.3.3 Toimitilat, toiminta-avustukset ja erilaiset kohtaamispaikat ja järjestötalot	41
4.3.4 Projektiyhteistyö	43
5 Johtopäätökset - Edistystä tapahtuu vain tekemällä	44
Lähteet:	47
Liitteet 1-5	49

Tiivistelmä

Yhteistyökysymykset järjestöjen ja kuntasektorin välillä ovat erityisen ajankohtaisia tämän päivän Suomessa. Meillä on pitkä perinne järjestöjen ja kuntien kumppanuudelle ja järjestöillä on ollut merkittävä rooli osana hyvinvoinnin infrastruktuuria. Järjestöt ovat mahdollistaneet osallisuutta, vaikuttamisen kanavia ja tarjonneet vapaaehtois- ja vertaistoimintaa ja apua, kehittäneet ja tuottaneet palveluita. Monilla alueilla esim. päihde- ja vammaispalveluiden erityisosaaminen on pitkälti järjestöjen varassa. Toimintaympäristön rakenteelliset ja sisällölliset muutokset, kuten kunta- ja palvelurakenteiden muutos, palvelumarkkinoiden määrätietoinen kehittäminen sosiaali- ja terveydenhuollossa ja mm. tiukentuneet yleishyödyllisen ja elinkeinotoiminnan määrittelyt vaikuttavat tänä päivänä niin kunta- kuin järjestökentän toimintatapoihin ja toimintaedellytyksiin. (Sosiaalibarometri 2010, 189.)

Tässä esiselvitystyössä keskitytään tarkastelemaan järjestöjen kansalaistoiminnan ja kuntatoimijoiden välisiä yhteistyökysymyksiä, erityisesti hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökulmasta käsin. Työ liittyy KASTE -ohjelman alueelliseen hanketyöskentelyyn, Terveempi Pohjois-Suomi (TerPS) -hankkeeseen, sekä maakunnalliseen hyvinvointityöhön.

Kuntatalouden ja palveluiden järjestämisen kannalta on tällä hetkellä järkevää, jopa välttämätöntä, selventää kuntapalveluiden ja järjestölähtöisen auttamistyön välistä työnjakoa ja roolia sekä hakea uusia yhteistyömuotoja kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tueksi. Kunnat ja seutukunnat muodostavat paikallisyhdistysten toimintaympäristön ja ovat yhdistysten keskeisimpiä yhteistyötahoja oman valtakunnallisen järjestön ja muiden yhdistysten ohella. (Järjestöbarometri 2006, 101.) Myös järjestötoiminnan olemusta, tehtävää ja roolia pohditaan tänä päivänä monessa työryhmässä. Haasteita toimintamuotojen uudistamiseen ja päivittämiseen on selkeästi olemassa.

Esiselvitystyön tärkeimpänä toimintamuotona olivat Pohjois-Pohjanmaan alueella toteutetut 18 kunta-järjestöt yhteistyökokousta. Kokoukset olivat avoimia. Työkokouksien tarkoituksena oli tehdä näkyväksi järjestöjen toimintaa sekä pohtia sen kytkeytymistä kunnan tekemään terveyden

ja hyvinvoinnin suunnittelu- ja toteuttamistyöhön. Kokouksissa oli mukana myös seurakuntien edustajia.

Työkokouksissa Terveempi Pohjois-Suomi hankkeen tavoitteista ja toimintamuodoista nostettiin ensisijaisesti esiin hyvinvointisuunnitelman ja -kertomuksen tekeminen kuntatasolla sekä sitä koordinoivan hyvinvoinnin- ja terveyden edistämisen työjohtoryhmän olemassaolo ja tehtävä. Keskustelu hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen työstä oli vilkasta ja yhteisen tekemisen tahto oli olemassa. Kuntalaisille ja järjestötoimijoille kuntien tekemä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvä kehittämis- ja suunnittelutyö jäävät yleensä vieraaksi eikä heillä juurikaan ole suoria osallistumismahdollisuuksia kyseisiin prosesseihin. Tärkeänä pidettiin, että keskustelua kunta- järjestöt yhteistyön tiivistämiseksi jatketaan ja sille luodaan pysyvät rakenteet kuntatasolla.

1 Johdanto

Terveempi Pohjois-Suomi hanke (TerPS), toteutti kuntien ja järjestöjen yhteistyöhön liittyvän esiselvitystyön osana koordinaatiohanketta 11/2009-6/2010. Esiselvityksen tarkoituksena on tehdä näkyväksi olemassa olevia hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöhön liittyviä suunnittelu-, johtamis- ja toimeenpanorakenteita kuntien ja järjestöjen välillä ja luoda kuvaa yhteistyön lähtökohdista, mahdollisuuksista ja tavoitteista Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa. Raporttia voisi kuvailla lyhyeksi ajankohtaiskatsaukseksi, joka antaa perustietoa ja evästystä yhteistyön ja toiminnan kehittämiseen. Raportissa on käytännön esimerkkejä läheltä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen arkea. Esimerkeillä ei pyritä kattavuuteen.

Esiselvityksen aineistona hyödynnetään Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton vuoden 2009 järjestöbarometrin kyselyä, jossa yhtenä erityisteemana ovat järjestöjen ja kuntien väliset suhteet. Järjestöbarometri on ilmestynyt 2006 - 2009 sisältäen vuosittain pari vaihtuvaa erityisteema-alueetta (liite 1). Järjestöbarometrit on toteutettu tiiviissä yhteistyössä Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton (STKL) jäsenyhteisöjen kanssa ja Raha-automaattiyhdistyksen tuella. Järjestöbarometrissa sosiaali- ja terveysjärjestöillä tarkoitetaan kansanterveys-, lastensuojelu-, vanhus- ja eläkeläisjärjestöjä sekä vammais- ja päihdejärjestöjä (liite 2). On siis syytä korostaa, että paikallisyhdistysten toimintaa tarkastellaan täten raportissa pitkälti sosiaali- ja terveysjärjestöjen näkökulmasta. Tämä kertoo myös siitä, että Suomessa ei ole koko järjestökenttää kuvaavaa tutkimus- ja tilastotietoa saatavissa. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen lisäksi tutkimusta on lähinnä liikuntajärjestöjen toiminnasta.

Järjestöbarometrin 2009 koko maata koskevasta paikallisyhdistysaineistosta (N=1164) ajettiin Pohjois-Pohjanmaan (N=88) ja Kainuun(N=24) yhdistysten vastaukset. Tilastollisesti erot alueellisen otoksen ja koko maan aineiston välillä eivät olleet merkittäviä, joten alueellisia jakaumia käytetään tässä raportissa vain rajoitetusti. Lisäksi tausta-aineistona käytettiin kuntien nettisivustoja. Selvityksen tekijä haastatteli myös muutamia avainhenkilöitä. Haastattelut tukivat kunta-järjestöt yhteistyön ilmiötason hahmottamista.

Esiselvitystyö keskittyi kunta-järjestöt yhteistyökokouksien toteutukseen. Ajankohtainen

keskustelu hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen työstä on tärkeä toteuttaa lähellä peruspalveluita ja arjen toimintaa. Raportissa hyödynnetään kyseisissä kokouksissa tuotettuja ryhmätyömateriaaleja ja keskusteluja. Kokouksia järjestettiin Pohjois-Pohjanmaalla yhteensä 18 ja niihin osallistui 320 henkeä yli kahdestasadasta eri taustatahosta (liite 3). Kokoukset olivat avoimia ja kutsuilla pyrittiin tavoittamaan monipuolisesti alueen paikallisyhdistystoimijoita sekä kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen luottamus- ja virkahenkilöitä. Kokouksiin osallistui yhdistystoimijoita muun muassa eläkeläis-, nuoriso-, kylä- ja asukas- sekä sosiaali- ja terveysalan yhdistyksistä sekä urheilu-, metsästys- ja kulttuuriyhdistyksistä. Ilahduttavasti mukana oli myös seurakunnan toimijoita ja muita yhdistystoimijoita ja aktiivisia kuntalaisia sekä eri hallintokuntien virka- ja luottamushenkilöitä.

Kokouksien sisällöt vaihtelivat hieman seutukunnittain, mutta pääsääntöisesti niissä kerrottiin Terveempi Pohjois-Suomi hankkeen koordinaation sekä osahankkeiden tavoitteista. Kevään 2010 aikana on Oulun eteläisen, sekä Raahen seudun jokaiseen kuntaan nimetty Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmä. Työryhmän tehtävänä on vastata kuntien hyvinvointikertomusten ja -suunnitelmien kokoamistyöstä ja koordinoida kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työtä. Yhteistyökokouksissa kerrottiin työryhmien perustamisesta ja niiden työskentelystä sekä annettiin tietoa kuntalaisten hyvinvoinnin tilasta. Oulun kaaren alueella toteutetuissa yhteistyökokouksissa TerPS osahankkeen painopisteenä oli yhteistyön virittäminen vertaistukitoiminnan kehittämiseksi osaksi painonhallinnan hoitoketjua. Lisäksi kokouksissa käytiin keskustelua järjestöjen tämän hetkisestä roolista ja toimintatavoista sekä tulevaisuuden mahdollisuuksista osallistua entistä vahvemmin kunta- ja seutukuntatasoiseen hyvinvointityöhön. Tässä raportissa tiivistetään lyhyesti yhteen viestejä, keskusteluja sekä erilaisia näkökulmia, joita kokouksissa nousi esille.

Raportissa lähdetään liikkeelle antamalla lyhyt yleiskuva kuntatasoisesta sosiaali- ja terveysalan yhdistystoiminnasta, voimavaroista, toimintamuodoista ja toteutuvasta kuntayhteistyöstä. Kolmannessa kappaleessa käsitellään lyhyesti sosiaali- ja terveysalan järjestöjen valtakunnallista ja alueellista toimintaa. Alue-, kuntoutus- ja kehittämistyöstä vastaavat piiri- ja valtakunnan järjestötoimijat. Kappaleen lopussa tarkastellaan Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) avustustoiminnan puitteita. Sen jälkeen kappaleessa neljä tarkastellaan raportin keskeisintä osiota eli järjestöyhteistyökokouksien keskusteluista nousseita teemoja, väitteitä ja kokemuksia

yhteistyörakenteisiin ja sisältöihin liittyen. Lopuksi kappaleessa viisi kootaan yhteen keskeisiä kunta-järjestöyhteistyöhön liittyviä huomioita ja kehittämiskohteita, joiden toivotaan antavan tukea sekä TerPS kokonaishankkeen strategiseen suunnittelu- ja kehittämistyöhön, että muuhun alueelliseen kehittämistyöhön.

2 Paikallisyhdistykset hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen asialla

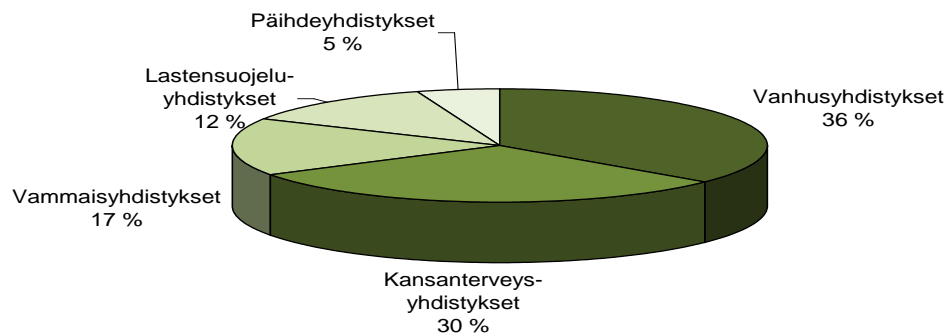
2.1 Paikallisyhdistysten yleiskuva - voimavarat ja resurssit

Suomalaisen järjestökentän ydintoimijoita ovat paikalliset yhdistykset, joiden toiminta-alue on usein joko yksi kunta, laajempi kuntarypäs tai seutu. Ihmiset ovat perustaneet yhdistyksiä liittyäkseen yhteen, toimiakseen jonkin tärkeän, merkityksellisen asian puolesta. Paikallisyhdistykset ovat yhteisöjä, joilla on tärkeä rooli demokratian elävöittäjinä ja sosiaalisen pääoman kehittäjinä. Ihmiset voivat osallistua, tehdä, vaikuttaa ja olla luomassa jotain yhteistä hyvää. Paikalliset yhdistykset tuovat myös kuntapalveluiden rinnalle tai niiden käytön jälkeiseen aikaan erilaisia verkostoja, tukea, tietoa ja identiteetin rakennusaineita sekä mukavaa yhdessäoloa. Ne antavat mahdollisuuksia harrastamiseen ja virkistykseen, vertaisryhmien perustamiseen ja väyliä vapaaehtoistoimintaan.

Pohjois-Pohjanmaalla on rekisteröityjä yhdistyksiä elokuussa 2010 noin 8 600 ja Kainuussa vajaa 3100 (Patentti- ja Rekisterihallituksen Yhdistysnetti). Kaikki rekisterissä olevat yhdistykset eivät ole toiminnassa. Järjestöjä voidaan luokitella suurimpiin lohkoihin esimerkiksi liikunta-, kulttuuri- ja sosiaali- ja terveysalan järjestöiksi. Lohkojen sisällä järjestöjen välinen yhteistyö ja organisoitumistavat ovat osin erilaisia, eri järjestölohkoilla on myös pääasiallisesti eri rahoituslähteet. Tutkittu tieto järjestökentästä on myös puutteellista. Sitä on kansallisesti olemassa lähinnä liikunta- ja sosiaali- ja terveysalan järjestötoimintaan liittyen.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjä toimii Suomessa noin 8000. Järjestöbarometrissa paikallisten sosiaali- ja terveysyhdistysten perusjoukoksi on valittu valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen jäsenyhdistykset. Noin 80 % paikallisyhdistyksistä on liittynyt jäseneksi johonkin alueelliseen tai

valtakunnalliseen järjestöön tai liittoon. Paikallisyhdistykset voidaan luokitella toimialoittain viiteen ryhmään, joista suurin on vanhus- ja eläkeläisyhdistysten joukko (Kuvio 1).

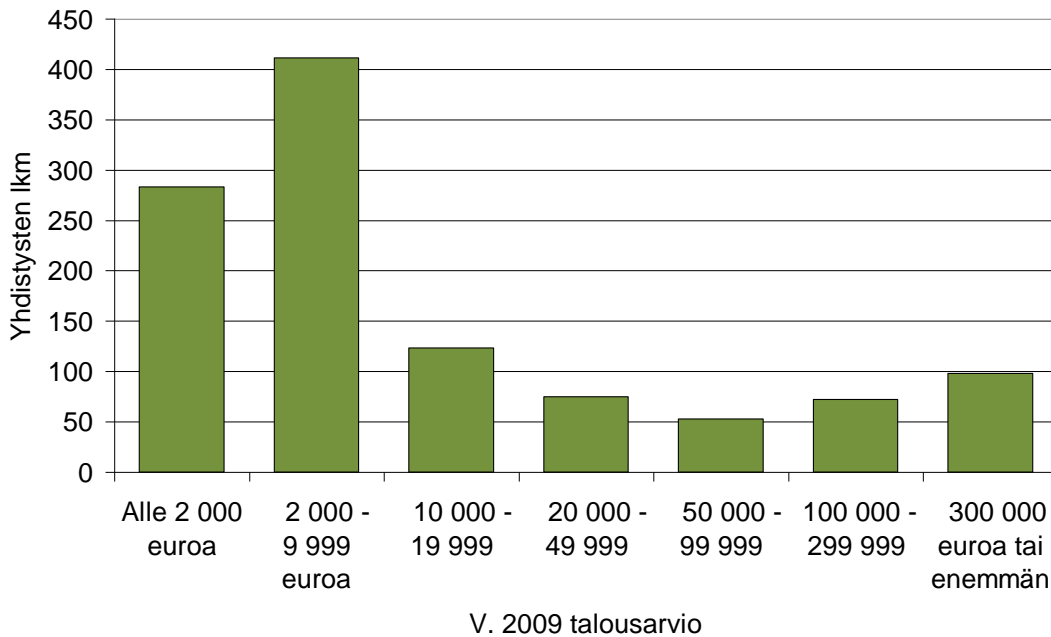

Kuvio 1. Paikalliset sosiaali- ja terveysyhdistykset toimialoittain

Paikallisyhdistysten toiminta on monimuotoista. Niiden välillä voi olla huomattaviakin toiminnallisia tai arvolähtökohtaisia eroavaisuuksia. Yhdistyksen yleiskuvan voi luoda tarkastelemalla sen jäsenkuntaa, sääntöjä, toiminnan painopisteitä ja kenelle toiminta on suunnattu sekä minkälaisia voimavaroja yhdistyksellä on käytettävissään. Mutta viimesijassa yhdistys, kuten niin moni muukin yhteisö, paljastaa todellisen olemuksensa vasta siinä mukana toimivien ihmisten kautta.

Paikallisyhdistysten toimintaedellytykset vaihtelevat myös suuresti. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön kannalta kolme keskeistä voimavarakysymystä, jotka nousivat esille myös kunta-järjestöt yhteistyökokouksissa, ovat 1) talous- 2) henkilöstö- ja 3) toimitilakysymykset.

Sosiaali- ja terveysalan paikallisyhdistysten henkilöstö- ja talousluvut vaihtelevat suuresti yhdistyksien luonteen ja toimintamuotojen mukaan. Karkeana yleistyksenä voitaneen kuitenkin sanoa, että paikallisyhdistykset ovat suurelta osin vapaaehtoisvoimin toimivia yhdistyksiä, joiden talousarvioiden loppusummat ovat alle 10 000 euron.

Kuvio 2. Yhdistykset (n=1115) vuoden 2009 talousarvion loppusumman mukaan.

Kuntien toiminta-avustukset ovat paikallisyhdistystoimijoille erittäin tärkeitä, vaikka niiden loppusummat olisivatkin suhteellisen pieniä. Järjestöbarometri 2009 mukaan toiminta-avustukset ovat keskimäärin 500€/yhdistys.

Järjestöbarometri 2009 kyselyyn vastanneista paikallisyhdistyksistä joka kolmannella oli palkattua henkilöstöä. Työllistävistä yhdistyksistä yli neljäsosassa työntekijöitä oli yksi ja 60 prosentissa enintään viisi työntekijää. (Järjestöbarometri 2009, 46–51)

Viestivä Kainuu! -hanke ja Kainuun maakunta-kuntayhtymä lähettivät syyskuun 2009 lopussa kainuulaisille järjestöille ja yhdistyksille (huom. järjestöjen laaja-alaisuus) kyselyn, jonka avulla kartoitettiin palveluntuotannon ja vapaaehtoistoiminnan tilaa Kainuussa. Kyselyyn vastasi yhteensä 65 järjestöä eri toimialoilta, eri puolilta Kainuuta. Tässä kyselyssä vastanneista yhdistyksistä yli puolella (53 %) ei ollut palkattua henkilöstöä. Järjestöt, jotka työllistivät, toimivat 27 %:ssa tapauksista 1-3 henkilön, 7 %:ssa tapauksista 4-9 henkilön ja 10 %:ssa tapauksista yli 10 henkilön työnantajina. Mukaan laskettiin myös palkkatukityöllistetyt. (Viestivä Kainuu, Hanke viestittää 2010.)

Vaikka paikallisyhdistykset ovat pieniä työnantajia, niin jokaisesta kunnasta löytyy paikallisyhdistyksiä, jotka toimivat niin sanotuilla välityömarkkinoilla. Yhdistykset tarjoavat

työharjoittelupaikkoja, työelämävalmennusta ja palkkatuettua työtä sekä oppisopimuspaikkoja ja kuntouttavaa työtoimintaa. Välityömarkkinoihin ja työllisyyspolitiikkaan liittyvät kysymykset ovat erittäin ajankohtaisia ja tärkeitä asiakokonaisuuksia hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä. Varsinaisen välityömarkkina tematiikan avaaminen on tässä raportissa mahdotonta, mutta aiheesta löytyy ajankohtaista tietoa, materiaalia ja kehittämistoimintaa mm. Pohjois-Pohjanmaan ELY -keskuksen koordinoimana. Välityömarkkinoiden kehittäminen -projekti tuottaa ja tekee koordinoivaa työtä Pohjois-Pohjanmaan alueella. (Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen kehittämishankkeet 2010.)

Paikallisyhdistysten henkilöstövoimavarat ovat siis yleensä vapaaehtoistoimijoiden määrästä ja heidän sitoutumisasteesta kiinni. Yksi suurimmista huolenaiheista tänä päivänä onkin jäsenistön aktiivisuus ja vapaaehtoistoimijoiden määrä. Millaiseen toimintaan nykyajan ihmiset ovat valmiita tulemaan mukaan ja sitoutumaan? Minkälaista yhteisvastuun kulttuuria, innostusta ja toimimisen vaihtoehtoja yhdistykset heille tarjoavat?

Kolmas ratkaiseva voimavarakysymys liittyy yhdistysten toimitiloihin. Erilaisen toiminnan mukaan toimitilatarpeet vaihtelevat. Osa yhdistyksistä tarvitsee vakituiset ja kiinteät toimitilat ja toisille riittävät esimerkiksi vaihtuvat kokous- ja ryhmätilat. Järjestöbarometri 2009 (taulukko 1.) mukaan yleisimmin toimitila on järjestynyt kunnan antamana (32 %), mutta myös vuokratiloja (23 %) ja yhteistyötä seurakunnan (14 %) kanssa tehdään. Yhdistykset myös itse omistavat tiloja (16 %). Osa yhdistyksistä (7 %) on vailla tarvitsemiaan tiloja. (Järjestöbarometri 2009, 54.)

Tilaratkaisu	% yhdistyksistä
Kunnan antamat tilat	32
Vuokratilat	23
Yhdistyksen omistamat tilat	16
Seurakunnan antamat tilat	14
Tarvittaessa hankitut vuokratilat	10
Toisten yhdistysten kanssa yhteiset tilat	9
Ei ole tarvittavia tiloja	7
Ei tarvita erillisiä tiloja	15

Taulukko 1. Paikallisyhdistysten (n=1138) toimitilaratkaisut (yhellä yhdistyksellä voi olla useampia tilaratkaisuja).

Kunnan ja järjestöjen välisessä yhteistyössä on siis usein kyse toimitilojen käytöstä. Toimitiloihin liittyvissä linjauksissa kunnat ovat valinneet erilaisia strategioita ja toimintatapoja. Kunnat ovat hinnoitelleet tilansa ja osassa kuntia myös yleishyödylliset yhdistykset joutuvat maksamaan niistä vuokraa. Toisissa kunnissa, kuten esimerkiksi Vihannissa, kunnan tilat ovat yhdistyksille ilmaisia ja tilayhteistyö nähdään merkittävänä toimintaedellytysten luojaena etenkin taloudeltaan pienemmille yhdistyksille. Monessa kunnassa ei välttämättä ole yleislinjausta tehty, tai ainakaan siitä ei ole löydettävissä selviä ohjeistuksia, vaan eri hallintokunnilla on erilaisia käytäntöjä tilojen käytön suhteen.

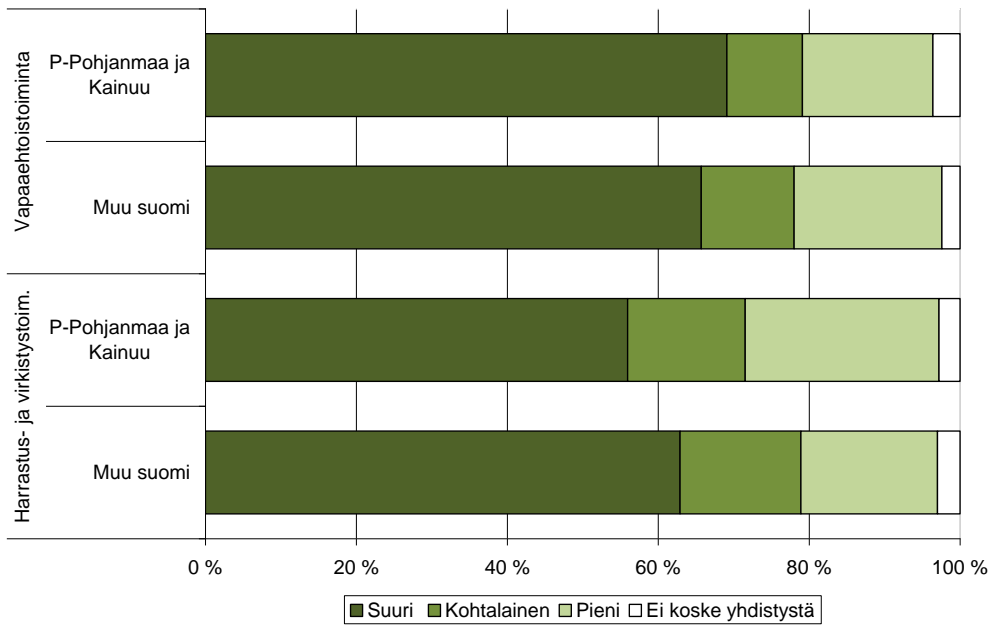

Aleksinkulman toimintakeskus on tarkoitettu oululaisille eläkeläis-, vammais- ja veteraanijärjestöille kohtaamis- ja kokoontumispaikaksi. Tilojen käyttö näille järjestöille on maksutonta.

2.2 Paikallisyhdistysten toiminnan painopisteistä ja toiminnan suuntaamisesta

2.2.1 Monipuolista arkipäivän tukea ja yhdessä tekemistä

Sosiaali- ja terveysalan paikallisyhdistyksien toiminnan painopisteitä on tarkasteltu viime vuosian järjestöbarometreissa (2006–2009) säännöllisesti. Vapaaehtoistoiminta sekä harrastus- ja virkistystoiminta ovat olleet tärkeimpiä painopisteitä yhdistyksissä koko tarkastelukauden ajan. (Järjestöbarometri 2009, 32–33) Tarkasteltaessa sekä koko maan että Pohjois-Pohjanmaan yhdistysten vastauksia (kuviot 3.), noin kolme neljäsosaa sosiaali- ja terveysalan yhdistyksistä pitää vapaaehtoistoimintaa, harrastus- ja virkistystoimintaa erittäin tai kohtalaisen merkittävänä.

Kuvio 3. Vapaaehtoistoiminnan sekä harrastus- ja virkistystoiminnan painoarvo Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun sekä muun Suomen sosiaali- ja terveystoiminnassa (alueiden välillä olevat erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä).

Monipuoliset vapaaehtois-, harrastus- ja virkistystoiminnan muodot nousivat hyvin esille myös kunta-järjestöt yhteistyökokouksissa. Osallistujat tuottivat todella vaikuttavia listoja toiminnoista, joita esimerkiksi eläkeläis- ja veteraanijärjestöt, potilas- ja kyläyhdistykset, nuorisoseurat, kotiseutuyhdistykset jne. jäsenistölleen ja muille kuntalaisille tarjosivat. Erilaiset päiväkahvitilaisuudet, teatteriretket ja muut kulttuurivierailut, hengelliset tilaisuudet, merkkipäivämuistamiset, laulu- ja karaokekerhot, tanssit tai vaikka Boccia -peliturnaukset tarjoavat monelle ihmiselle mielekästä yhdessä tekemistä.

Vapaaehtoistoiminta voi tänä päivänä olla hyvin monimuotoista tekemistä ja osallistumista. Vapaaehtoistoiminta on tärkeää tai kohtalaisen tärkeää noin 80 % yhdistyksistä. Yhdistysten vapaaehtoiset vierailevat yksinasuvien ikäihmisten luona ja järjestävät laulu-, runo- ja tai muita virkistäviä tapahtumahetkiä kunnan vanhainkodeissa ja muissa laitoksissa. Näin yhteinen toiminta tuottaa iloa myös laitoksissa asuville. Siikajoella vapaaehtoiset mummit ja vaarit tekevät yhteistyötä kunnan päivähoitotoiminnan kanssa ja vapaaehtoisvoimin on usealla kylällä kunnostettu kylän leikki- ja kokoontumispaikkoja.

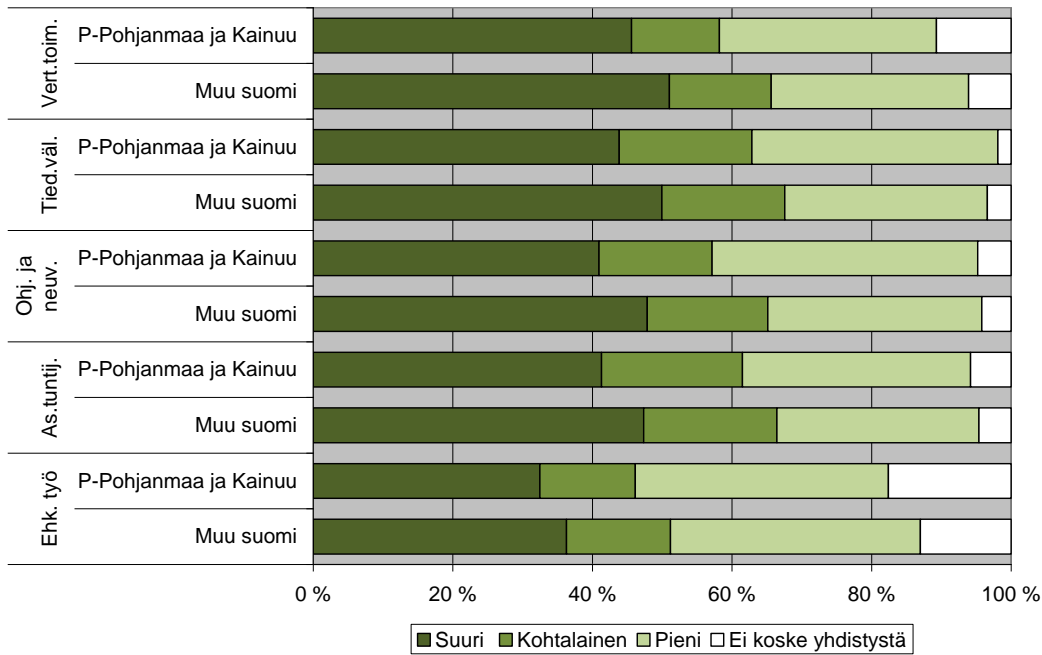
Lisäksi monenlaiset liikuntaryhmät (esim. vesijumppa, sauvakävely, voimistelu, ”huru-ukkojen lentopallo”), liikuntatapahtumat (esim. hiihtopäivät, pilkkikilpailut, sunnuntain järvikierrros, kesäurheilukisat) ja kulttuuri- tai muut tapahtumat (taidenäyttelyt, runoviikot, perinneruokapäivät, taideleirit ja teatteriesitykset,) saavat useita kymmeniä ja satoja ihmisiä liikkeelle pienissäkin pitäjissä. Lähes joka kunnassa tehdään myös ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä vapaaehtoisvoimin.

MLL:n perhekahvila toimii Kalajoella iltaisin, Himangalla vuoroviikoin aamupäiväisin ja iltaisin. Yhdistykset järjestävät myös erilaisia jäseniltoja, luento- ja keskustelutilaisuuksia vanhemmuudesta, lasten sairauksien hoidosta jne. Perheille toteutetaan retkiä ja yhdistykset tukevat mm. koulujen tukioppilastoimintaa yhdessä piirijärjestön kanssa.

MLL:n paikallisyhdistykset tekevät yhteistyötä seurakunnan, 4H:n ja esimerkiksi eläkeläisjärjestöjen kanssa. Osa jakaa EU ruoka-avustuksia lapsiperheille syksyisin ja keväisin. Samoin kesäisin saattaa olla leikkikenttätöimintää pienille koululaisille, kun vanhemmat ovat töissä. Yhdistykset huomioivat myös uudet koululaiset tai uusia syntyneitä kuntalaisia/kaupunkilaisia. Lastentapahtumat, kirpputoritapahtumat ja Hyvä joulumieli -lahjakortit kuuluvat vuosittaisiin toimintamuotoihin.

2.2.2 Arjen kysymyksiin tietoa ja ohjausta – kokemusasiantuntijuus apuna

Toinen tärkeä paikallisyhdistysten rooli liittyy oman erityistiedon ja asiantuntijuuden välittämiseen. Järjestöt tarjoavat monimuotoista ohjausta ja neuvontaa, joka voidaan pääsääntöisesti jakaa joko ammattilaisten tai vapaaehtoisten antamaan neuvontaan. Sairauksien ja muiden hankalien tilanteiden kanssa eläville ihmisille kertyy sellaista arkielämän kokemusta ja osaamista, jota ammattilaisten ja tutkijoiden on vaikea tavoittaa. Tiedonvälitys, vertaistoiminta sekä ohjaus ja neuvonta ovat merkittävässä asemassa reilulla puolella yhdistyksistä (kuvio 4).

Kuvio 4. Vertaistoiminnan, tiedonvälityksen, ohjauksen ja neuvonnan, asiantuntijuuden sekä ehkäisevän työn painoarvo Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun sekä muun Suomen sosiaali- ja terveysyhdistysten toiminnassa (alueiden välillä olevat erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä).

Ohjauksen ja neuvontatoiminnasta esimerkkinä voi mainita vaikka useiden kuuloyhdistysten vapaaehtois- ja vertaistomijoiden tekemän neuvontatyön, niin sanotun kuulolähipalvelun tai syöpäyhdistysten tukihenkilötoiminnan.

Raahen alueen Kuulonhuoltoyhdistys ry on yli kymmenen vuotta toteuttanut maksutonta ja kaikille avointa kuulolähipalvelutoimintaa. Erityisesti se palvelee senioreita ja heidän läheisiään – lähellä kotia. Yhdistyksen koulutetut kuulolähipalvelutoimijat pitävät vastaanottoa kerran kuussa Raahen kaupungissa, Ruukin kunnan Paavolan kylässä, Vihannissa ja Pyhäjoella. Vastaanottotilat ovat mm. terveyskeskuksessa, palvelutalossa tai kirjastossa. Päivystysaika on kaksi tuntia kerrallaan. Vapaaehtoiset opastavat kuulokojeen ja apuvälineiden käytössä sekä tukevat ja neuvovat kuuloon liittyvissä kysymyksissä. He myös ohjaavat tarvittaessa eri palveluiden piiriin. Yhdessä kunnassa vanhusten palvelutalosta saa myös ostaa yhdistyksen välittämiä kuulokojeen paristoja. Raahen kaupunki antaa kohdennettua avustusta kuulolähipalvelutoimintaan. Myös muut kunnat tukevat kuulolähipalvelutoimintaa antamalla tiloja käyttöön sekä ilmoittamalla kuulolähipalvelusta kuntien omissa tiedotteissa. Samoin yhteistyö seurakuntien kanssa on merkittävää.

Syöpäyhdistysten tukihenkilöllä tarkoitetaan tehtävään koulutautunutta vapaaehtoistyöntekijää, joka pyynnöstä vierailee vastasairastuneen potilaan luona, tai johon sairastunut voi ottaa itse yhteyttä. Myös saattohoidossa on omat tukihenkilönsä. Tukihenkilö on yleensä itse sairastanut jonkun syövän. Kimmokkeena tukihenkilötoimintaan mukaan lähtemiseen voi olla hyvä tai huono kokemus itse saadusta tuesta. Jotkut tällaiset

tukihenkilöt toimivat kaikkien syöpäpotilaiden parissa, mutta suurin osa on selkeästi suuntautunut vain niiden potilaiden tukemiseen, joilla on sama syöpä, kuin heillä itsellään on ollut. Tukihenkilöinä on myös sellaisia henkilöitä, jotka eivät ole itse sairastaneet, mutta heillä voi olla kokemusta syöpäpotilaan omaisena olosta, tai muuten halu auttaa ja olla sairastuneen tukena. Tällaisia ovat usein esim. saattohoidon tukihenkilöt. (www.pssy.org/tukihenkilotoiminta)

Järjestötoimijat toteuttavat myös ohjaus- ja neuvontatyötä, jossa neuvontaa antaa palkattu ammattilainen. Alueellisissa yhteistyökokouksissa Muistiliiton MUISTILUOTSI -asiantuntija- ja tukikeskusverkosto toiminta nousi esille yhtenä erinomaisena esimerkkinä verkostomaisesta, sektorirajat ylittävästä yhteistyöstä, jossa yhdistetään ammatillisen ja vapaaehtoistyön täydentävät roolit. Keskukset kehittävät muistihäiriöisten ja heidän läheistensä arkeen liittyvää toimintaa ja liittävät omat paikallisyhdistykset mukaan kehittämistoimintaan. Osa keskuksista kokoaa tietoa työikäisten sairastuneiden ja heidän omaistensa erityiskysymyksistä ja pyrkivät löytämään mm. työikäisten muistisairaiden ja heidän läheistensä erityistarpeisiin vastaavia tuki- ja palvelumuotoja yhteistyössä julkisten toimijoiden ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa.

”Yhdistystoiminnassa vapaaehtoistyö ja palkkatyö täydentävät toisiaan ja molemmilla on omat vahvuutensa. Vapaaehtoiset toimivat arvojen, aatteen ja kutsumuksen sekä usein henkilökohtaisen kokemuksen voimin, palkatut tuovat yhdistystoimintaan lisää ammatillisuutta ja tietopohjaista asiantuntijuutta.”
([www.muistiluotsi.fi/muistiluotsi/aatteen paloo ja palkkatyota](http://www.muistiluotsi.fi/muistiluotsi/aatteen_paloo_ja_palkkatyota)).

Muistiliiton muistiluotsi asiantuntija- ja tukikeskuksia on Pohjois-Pohjanmaalla kaksi, Karpalokodin Muistiluotsi Oulun eteläisen 17 kunnan alueelle, Oulun Muistiluotsi Oulun seudulla 16 kunnassa ja Kainuun Muistiluotsi Kainuun alueella. Muistihäiriö- ja dementia työ on esimerkki myös siitä, että järjestötoiminta voi linkittyä kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöhön sosiaali- ja terveyspalvelukysymyksiensä lisäksi esimerkiksi ympäristön suunnittelun ja rakentamisen kautta. Monilla potilas- ja vammaisjärjestöillä on asiantuntijuutta toimivista ja turvallisista toimintaympäristöistä.

Järjestösektorilla neuvontaan ja ohjaukseen liittyy hyvin vahva yhteys vertaistoimintaan. Järjestön tyypillinen asiantuntijuuden välittämisen muoto on monimuotoinen vertaistoiminta. Paikallisyhdistyksistä lähes 70 % pitää vertaistoiminnan painoarvoa suurena tai kohtalaisena (kuviokuva 4). Vertaistoiminnassa keskiöön nousevat kokemuksellinen asiantuntijuus, jakamisen taito, tuki ja ilo. Vertaistuki on voimavara, josta voi olla apua pienempään tai suurempaan arjen pulmakohtaan

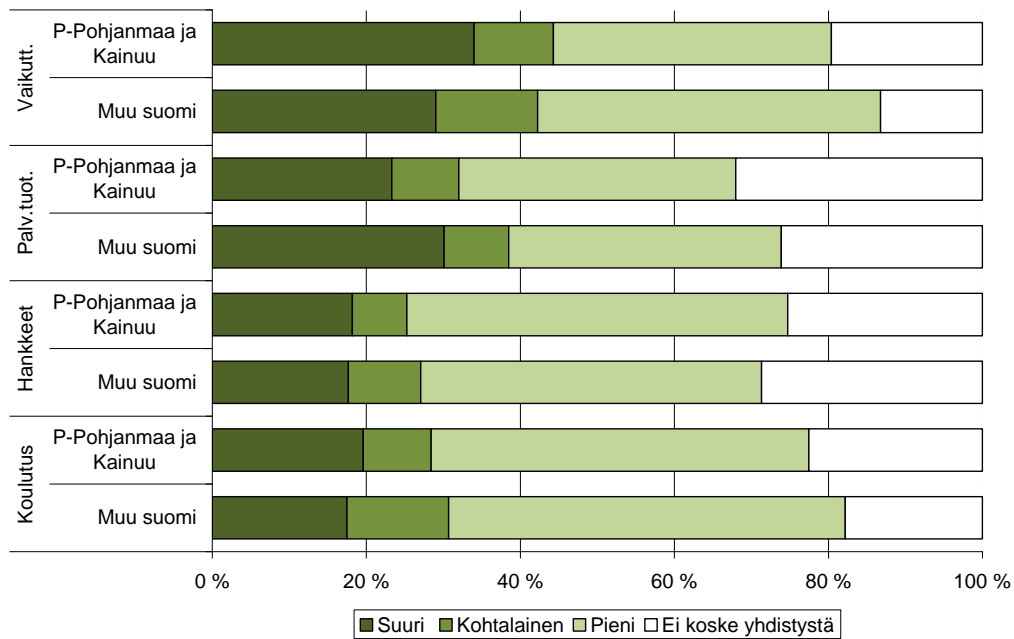
tai vaikka itselle asetetun tavoitteen saavuttamiseen. Esimerkiksi omaishoitajien vertaisryhmät tulivat useassa yhteistyökokouksessa esille. Kuulijoille ei jäänyt epäselväksi kuinka tärkeää omaistaan hoitavan jaksamisen kannalta on, jos edes kerran kuukaudessa pääsee mukaan tuttuun ja turvalliseen vertaisryhmään. Toiminnasta saa voimaa kuukausiksi eteenpäin. Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun alueella omaishoitajien seudullisia ja kuntakohtaisia paikallisyhdistyksiä toimii 11 kpl ja niiden yksi tärkein tehtävä on tuottaa vertaistukea ja ohjausta omaisiaan hoitaville ihmisille.

Vertaisryhmien tarve ja merkitys tunnustetaan tällä hetkellä myös julkisten palveluiden puolella. Esimerkiksi painonhallintaan ja diabeteksen sekä muiden pitkäaikaissairauksien hoitoon liittyvien vertaisryhmätoimintojen kehittäminen osaksi hoitoketjua on parhaillaan käynnissä muun muassa Oulunkaaren seutukunnassa osana TerPS hankekokonaisuutta (www.terps.fi) ja Oulussa, Pisara hankekokonaisuudessa (www.pisara.fi). Vertaisryhmätoimintojen kehittäminen on hyvä esimerkki erittäin ajankohtaisesta ja mielenkiintoisesta kehittämistyönkohteesta, jossa vaaditaan kehittämiskumppaneilta suunnitelmallista ja pitkäjänteistä panostusta ja yhteistyötä, mutta sen lisäksi myös aimo annos verkostomaista kehittämistykulttuuria. Kehittämistyötä, jossa kehittämiskumppanuus on tasavertaista, yhteisellä rajapinnalla olevaa. Onnistuessaan hankeyhteistyössä osataan hyödyntää toimijoiden moniäänisyyttä ja erilaisia voimavaroja.

Kokemuskoulutustoiminta on sosiaali- ja terveysalan järjestöjen sekä oppilaitosten välistä verkostomaista yhteistyötä. Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa kokemustietoa erilaisesta arjesta välittävät kymmenet koulutetut yhdistysten kokemuskouluttajat (esim. reuma-, psoriasis-, keliakia- ja munuais- ja maksa-, autismi- ja asperger yhdistyksissä). He ovat pitkäaikaissairaita, vammaisia tai heidän läheisiään. Mukana toiminnassa on vanhempia, joiden lapsilla on vamma tai pitkäaikaissairaus sekä omaishoitajia. Kokemuskouluttajat pitävät oppilaitoksissa ja koulutustilaisuuksissa omaan kokemustietoonsa perustuvia alustuksia. He kertovat kuulijoille sairaudestaan, saamastaan hoidosta, palveluista tai kuntoutuksesta. Pohjois-Pohjanmaalla kokemuskouluttajien koulutusta toteutetaan useiden järjestöjen yhteistyönä ja koko verkostotoimintaa koordinoidaan ohjausryhmän kautta, jossa on mukana järjestöjen ja oppilaitosten edustajia sekä kokemuskouluttajia. (Kumppanuuskeskus/kokemuskoulutus 2010)

2.2.3 Vaikuttaminen ja kehittämien osa toimintaa

Kolmantena ryhmänä ja tällä hetkellä pienimpänä painopisteryhmänä sosiaali- ja terveysalan paikallisyhdistyksissä ovat vaikuttamistoiminta, palveluiden tuottaminen, koulutus ja kehittämishankkeet (kuvio 5). Paikallisyhdistystasolla aktiiviseen vaikuttamis- ja kehittämistyöhön on vain rajalliset resurssit ja mahdollisuudet.

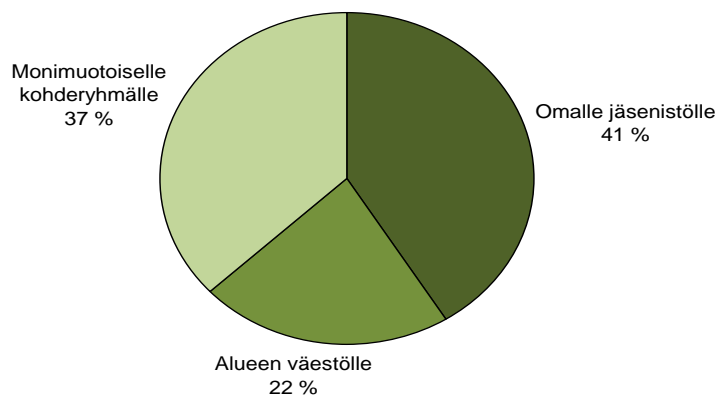
Kuvio 5. Vaikuttamistoiminnan, palveluntuottamisen, hankkeiden ja projektien sekä koulutuksen painoarvo Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun sekä muun Suomen sosiaali- ja terveysyhdistysten toiminnassa (alueiden välillä olevat erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä).

Vaikuttaminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon on yksi tärkeimpiä järjestöjen tehtävistä. Yhdistykset vaikuttavat perinteisesti kannanotoilla, tiedottamisella ja tempauksilla kunnan päätöksenteon ja palvelukäytäntöjen prosesseihin. Vaikuttamistyö voidaan nähdä myös laaja-alaisesti yleiseen asenneilmapiiriin ja ihmisten käyttäytymiseen vaikuttamisena.

Kehittämishankkeet ovat merkitykseltään pieniä tai ne eivät kosketa lainkaan noin kolmea neljästä paikallisyhdistyksestä (kuvio 5). Tosiasiassa siis kuntien kymmenistä paikallisyhdistyksistä vain osa omaa tarpeeksi voimavaroja ja osaamista tai edes halua vaativaan hankekehittämiseen. Tämä on syytä huomioida, kun hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnitelmia ja kehittämistyötä viedään eteenpäin kunnallisella ja maakunnallisella tasolla.

2.2.4 Paikallisyhdistyksien toimintakenttä

Sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiä voi kumppanina pohtia myös sen mukaan, kenelle he toimintaansa etupäässä suuntaavat. Järjestöbarometrin 2008 koko maata koskevan kyselyaineiston mukaan yhdistyksistä 41 % suuntaa toimintaansa ensisijassa omalle jäsenistölle. Tällaisia yhdistyksiä ovat usein esimerkiksi suurin osa eläkeläisyhdistyksistä (73 %), sotainvalidiyhdistyksistä (71 %) ja kehitysvammayhdistyksistä (62 %). Myös työttömien yhdistyksistä (47 %) ja mielenterveysyhdistyksistä (47 %) lähes puolet suuntaavat toimintansa jäsenistölle. (Järjestöbarometri 2008, 28–29)

Kuvio 6. Paikallisyhdistykset toiminnan suuntaamisen mukaan.

Kuntayhteistyön kannalta huomattavaa on, että 37 prosenttia yhdistyksistä suuntaa toimintansa lähtökohtaisesti monimuotoiselle kohderyhmälle. Toimintamuodoissa huomioidaan sekä jäsenet, alueen väestö että esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan ja muiden hallintoalojen ammattihenkilöstö. Tähän yhdistystyyppiin kuuluvat yli puolet potilasyhdistyksistä (57 %) ja invalidiyhdistyksistä (52 %) sekä lähes puolet aistivammayhdistyksistä (49 %) ja kansanterveyden yleis- ja monialayhdistyksistä (42 %). (Järjestöbarometri 2008, 28–29)

Koko alueen väestölle toimintaansa suuntaa noin viidennes yhdistyksistä (22 %). Tähän tyyppiryhmään kuuluu etupäässä lastensuojelun yleisyhdistyksiä, sijaishuoltoyhdistyksiä, ensi- ja turvakotiyhdistyksiä ja vanhusten yleis-, asumis- ja palveluyhdistykset sekä puolet päihdeyhdistyksistä. Näiden yhdistysten erityispiirteenä on lisäksi se, että yli puolet yhdistyksistä pitää juuri palvelutuotannon merkitystä suurena. (Järjestöbarometri 2008, 28–29.)

2.3 Yhteistyö kuntien kanssa

2.3.1 Onko strategialla väliä?

Kunnan suhde järjestötoimintaan, järjestöyhteistyö, yhteistyön tavoitteet, toimimisen tavat jne. ovat pitkälti marginaalissa kunnallisen hallinnon arkipäivässä ja todellisuudessa. Tämä tarkoittaa sitä, että kuntien tai seutukuntien ja järjestöjen yhteistyösuhteiden määrittely on suurella osalla kunnista tekemättä. Järjestöbarometri 2009 mukaan 167 kunnasta vain kahdella prosentilla on olemassa ns. järjestöstrategia. Osassa kuntia määrittelytyötä on tehty osana kunnan kokonaisstrategiaa (15 %) tai osana hyvinvointistrategiaa (14 %), mutta suurella osalla (69 %) määrittelytyötä ei ole tehty keskitetysti lainkaan.

Ehkä oleellinen kysymys ei tässä kohtaa olekaan se, onko erillisiä tai kokonaisstrategioita olemassa vaan kuten Möttönen ja Niemelä (2005, 94.) kysyvät, minkälaiselle ajattelulle strategiatyö yleensäkin kunnissa perustuu. Minkälaista strategista ajattelua ja toimintaa tällä hetkellä kaivattaisiin kuntien ja järjestöjen yhteistyön kehittämiseen, kun tavoitteena on edistää kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä?

Möttönen ja Niemelä (2005, 95.) kuvaavat (taulukko 2.) kahden lähestymistavan eli rationaalisen ja prosessuaalisen strategiatyön eroja. Rationaalinen strategia edustaa vielä tyypillisintä tapaa hahmottaa strategian merkitys ja tavoite. Toki nykyisessä käytännössäkin strategianteko harvoin on puhtaasti kumpaakaan näistä, vaan käytännössä työ saa aineksia molemmista tavoista.

RATIONAALINEN STRATEGIA	PROSESSUAALINEN STRATEGIA
<i>Strategian laadinnasta vastaa organisaation johto ja strategiatyö etenee hierarkkisesti organisaatiossa alaspäin</i>	<i>Strategiatyötä tehdään monien toimijoiden yhteistyöllä korostaen monitasoista ja vuorovaikutteista laadintaprosessia</i>
<i>Strategian laadinnassa pyritään selkeästi ilmaistuihin tavoitteisiin, joiden toteuttamiseen kaikkien toimijoiden on sitouduttava</i>	<i>Lähtökohdaksi hyväksytään, että eri toimijoilla on erilaisia tavoitteita</i>
<i>Strategia ja sen sisältämät tavoitteet ovat käskyjä organisaatiolle</i>	<i>Pyrkimyksenä on toimijoiden välisen ymmärryksen lisääminen ja erilaisten tavoitteiden hyödyntäminen eikä sellaisten tavoitteiden laatiminen, jotka kaikki hyväksyvät</i>
<i>Organisaation alemmat tasot johtavat omat tavoitteensa ylemmän tason strategioista (ylhäältä alas -prosessi)</i>	<i>Kukin toimija johtaa strategiansa omasta toimintaympäristöstään. Ylempien tasojen on hyödynnettävä alemman tason strategiat (alhaalta ylös ja ylhäältä alas -prosessit)</i>
<i>Strategian laadinta ja sen toteuttaminen ovat erillisiä ja ajallisesti peräkkäisiä vaiheita</i>	<i>Strategian laadinta ja sen toteutus ovat samanaikaisia ja toisiaan tukevia vaiheita. Vasta toteutusvaiheessa selviää, minkälaista strategiaa on mahdollista toteuttaa</i>
<i>Strategia perustuu tavoite-keino-hierarkiaan, ylempi organisaatiotaso vastaa tavoitteista ja alempi keinoista</i>	<i>Strategiatyössä korostuu epävarmuuden sieto, ristiriitojen hyväksikäyttö ja kompromissien teko</i>
<i>Pyrkimyksenä on kuvata, minkälainen organisaation tulisi olla jonain tulevana ajankohtana (Kunta vuonna X – strategia)</i>	<i>Pyrkimyksenä on muodostaa yhteistä käsitystä siitä, miten edetään tulevaisuutta kohti</i>
<i>Pyrkimyksenä on sopeutuminen toimintaympäristön muutoksiin</i>	<i>Pyrkimyksenä on hyödyntää toimintaympäristön voimavaroja</i>

Taulukko 2. Rationaalinen ja prosessuaalinen strategia (Möttönen, S & Niemelä, J 2005, 95)

Rationaalinen strategia laaditaan organisaation sisällä ja sen laadinnasta vastaa johto, jonka jälkeen työ etenee hierarkkisesti organisaatiossa alaspäin. Organisaation alemmat tasot johtavat tavoitteensa ylemmältä tasolta. Strategian laadinta ja toteutus ovat erillisiä ja peräkkäisiä vaiheita. Prosessuaalisessa strategiassa työtä tehdään lähtökohtaisesti monien toimijoiden kanssa ja tavoitteena on toimijoiden välisen ymmärryksen lisääminen ja erilaisten tavoitteiden ja voimavarojen hyödyntäminen. (Taulukko 2).

Möttönen ja Niemelä (2005) korostavat sitä, että tärkeintä strategiatyön luonteen valinnassa on se minkälaisiin toimintaympäristön kysymyksiin ja haasteisiin ollaan vastaamassa. Esimerkiksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvät ongelmakohdat ja tavoitteet ovat yleensä niin laajoja ja monitasoisia, että pelkkä rationaalinen strategiatyöskentely ei tuota tuloksia. Kun kunnissa kehitetään hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteita ja etsitään voimavaroja yhteiseen työskentelyyn, niin tällöin yksi vaihtoehto on koota voimavaroja prosessuaalisen työskentelytapaan nojaten.

Strategiatyöskentelyn lisäksi käytännössä on liian vähän kiinnitetty huomiota myös kirjoitetun, puhutun ja toteutuvan strategiatyön väliseen eroon. (emt. 2005) Meillä Suomessa on erittäin vahva kirjoitetun strategiatyön perinne. Huomio on lopputuloksena olevassa asiakirjassa, joka hyväksytään kunnallisessa päätösorganisaatiossa säädösten mukaisesti, eikä sitä synnyttävässä prosessissa ja toteutuksessa. Puoluepolitiikan ulkopuolisilta kansalaisjärjestöiltä ja kuntalaisilta vaaditaan aikamoista viitseliäisyyttä ja perehtyneisyyttä hallinnonalalla käytettäviin käsitteisiin, jos yrittää omaehtoisesti seurata ja osallistua kunnassa tapahtuviin kehittämis- ja toimeenpanoprosesseihin.

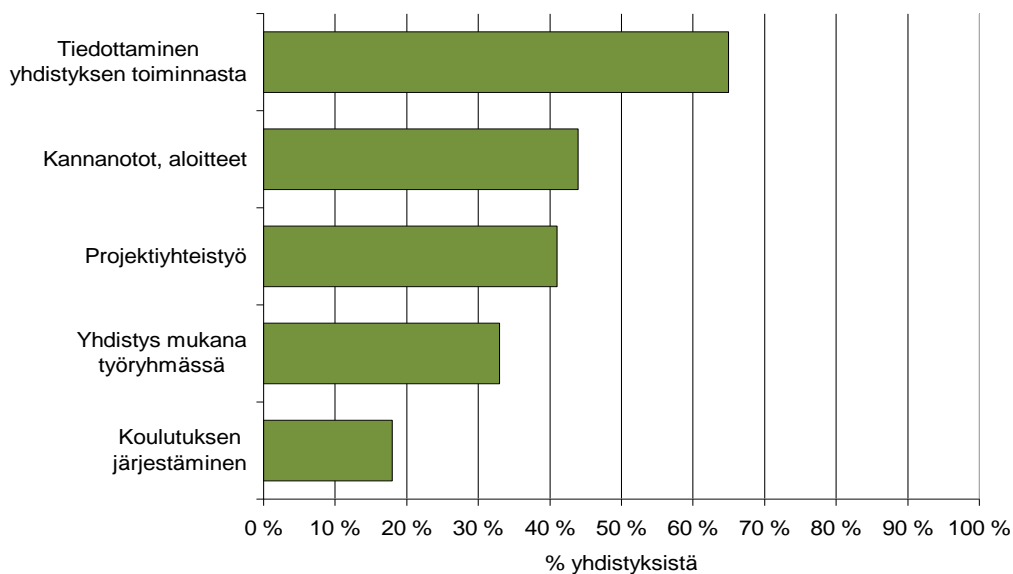
Vaalan kunnassa järjestettiin toukokuussa 2010 "Kumppanuuspäivä", johon kutsuttiin kuntatoimijoiden lisäksi mukaan Vaalassa aktiivisesti toimivia yhdistyksiä. Päivän aikana yhdistykset esittelivät toimintaa sekä myös myivät omia tuotteita tai palveluita. Kumppanuuspäivän päätteeksi pidettiin kunnan ja järjestöjen yhteinen suunnittelupalaveri, missä käsiteltiin järjestöjen osallistumista Vaalan uuden kuntastrategian laadintaan.

2.3.2 Yhteistyön muodoista

Sosiaali- ja terveysalan paikallisyhdistyksiltä on järjestöbarometrissa 2009 tiedusteltu säännöllisen kuntayhteistyön yhteistyötahoja ja -muotoja. Kysytyinä yhteistyön vaihtoehtoina esitettiin kunnan eri hallinnonalat (huom. nimeämiskäytännöt vaihtelevat jonkin verran kunnittain) ja tapahtuuko yhteistyö viranhaltijan vai luottamushenkilöiden kanssa. Esitettyinä toimintamuotoina olivat 1) tiedottaminen yhdistyksen toiminnasta, 2) kannanotot ja aloitteet, 3) projektiyhteistyö, 4)

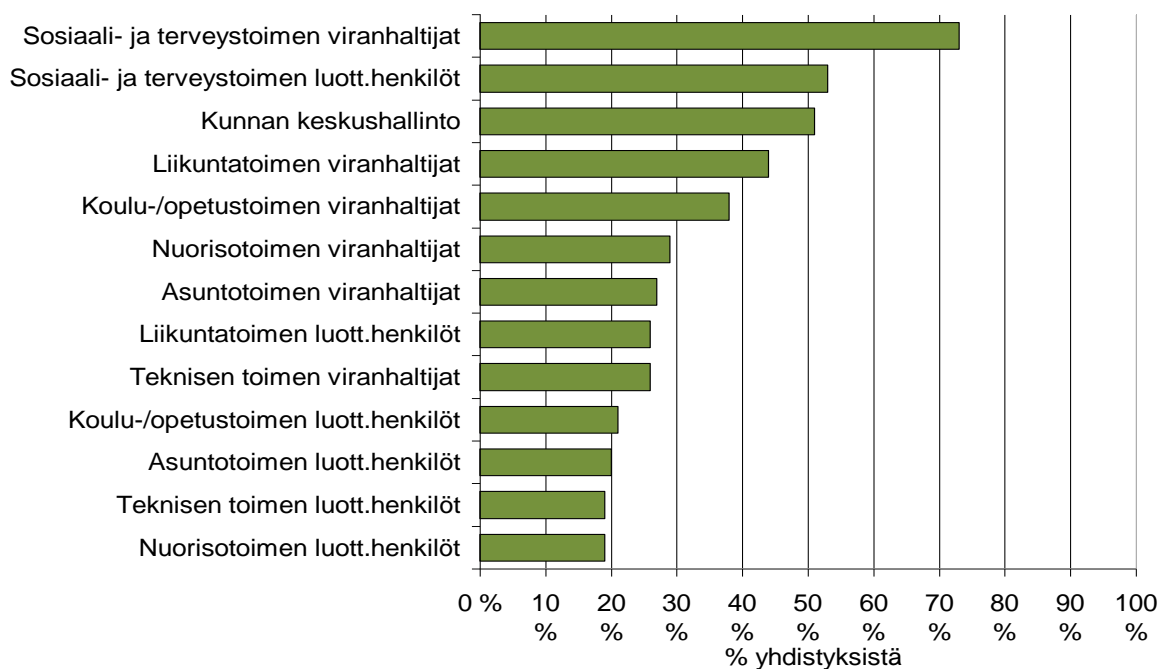
yhdistyksen mukanaolo työryhmässä sekä 5) koulutuksen järjestäminen. (Järjestöbarometri 2009, 116–117) Lähtökohtaisesti kysymyksen asettelu oli siis rajallinen, mutta se antaa silti kuvaa yhteistyön monimuotoisesta arjesta, koska lähes kaikki esitetyt yhteistyötahojen ja -muotojen variaatiot toteutuivat ainakin osalla yhdistyksistä. Lisäksi voidaan asettaa kyseenalaiseksi onko tiedottaminen ja kannanotot sekä aloitteet varsinaista yhteistyötä vai enemmän yhdensuuntaista toimintaa?

Kaksi kolmesta yhdistyksestä tiedottaa toiminnastaan kuntatoimijoiden suuntaan (kuvio 7). Erityisesti tiedottamista tekevät palveluja tuottavat yhdistykset kuten esim. ensi- ja turvakotiyhdistykset ja vanhusten yleis-, asumis-, ja palveluyhdistykset. Kannanottoja ja aloitteita tehdään myös melko yleisesti (43 %) ja keskimääräistä yleisempää tämä on invalidiyhdistysten, kehitysvammayhdistysten sekä vanhusten yleis-, asumis- ja palveluyhdistysten piirissä. (Järjestöbarometri 2009, 116.)

Kuvio 7. Yhdistysten (n= 1 164) yhteistyömuotojen yleisyys kuntatahojen kanssa.

Yhdistykset tekevät eniten yhteistyötä sosiaali- ja terveystoimen viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden jälkeen kunnan keskushallinnon ja liikuntatoimen viranhaltijoiden kanssa (kuvio 8). Myös koulu- ja opetustoimen viranhaltijat ovat tuttuja yhteistyökumppaneita reilulle kolmannekselle yhdistyksistä.

Kuvio 8. Yhdistysten (n= 1164) yhteistyön yleisyys eri kuntatahojen kanssa.

3 Järjestökentän valtakunnallinen ja alueellinen kehittämistyö

3.1 Valtakunnalliset sosiaali- ja terveysalan järjestöt

Suomessa toimii noin 200 sosiaali- ja terveysalan järjestöä, joiden toimialue on koko valtakunta. Näistä reilu puolet (54 %) on jäsenyhdistystensä muodostamia liittomuotoisia kattojärjestöjä, joiden toiminta painottuu vaikuttamis- ja asiantuntijatyöhön sekä jäsenyhdistystensä toiminnan tukemiseen. Valtakunnallisten järjestöjen joukossa on myös järjestöjä, joilla ei ole omaa alue- tai paikallisorganisaatiota, osa niistä on säätiömuotoisia toimijoita. (Järjestöbarometri 2009, 62.)

Voitaneen todeta, että kuten paikallisyhdistyksillä, myös valtakunnallisilla järjestöillä on eronsa. Esimerkiksi puolet valtakunnallisista järjestöistä on henkilöstömäärältään hyvin pieniä, alle kymmenen henkilön työyhteisöjä. Toisaalta noin kymmenellä prosentilla (20 kpl) valtakunnallisista järjestöistä henkilöstömäärä on yli 100 henkilöä. Suurimpia sosiaali- ja terveysalan järjestöjä henkilöstömäärältään oli vuonna 2006 Suomen Punainen Risti (1168), Hengityслиitto HELI (1080),

Invalidiliitto (816), A-klinikkasäätiö (802) ja Invalidisäätiö (668). Luvuissa ei huomioida järjestöjen omistamien yritysten henkilöstöä. (Järjestöbarometri 2009, 60.)

Valtakunnalliset liitot ja säätiöt ovat ammatillisesti toimivia tahoja ja niiden toimintamuodoissa korostuvat vaikuttamis- ja asiantuntijatyö sekä palveluiden, mm. kuntoutuspalveluiden tuottaminen. Asiantuntijuus liittyy oman substanssialan tutkimukseen, kuntoutukseen, kehittämis- ja koulutustoimintaan. Liitot tuottavat tutkimus-, opas- ja erilaisia julkaisuja sekä vaikuttamistyön materiaaleja aluetoiminnan käyttöön. Päätoimipisteet sijaitsevat yleensä Etelä-Suomessa.

Yksi Suomen Parkinson-liiton perustehtävistä on vertaistoiminnan kehittäminen ja vertaistuen mahdollistaminen yhdessä jäsenyhdistysten kanssa. Liiton henkilökunta ohjaa jäseniä vertaistuen pariin jäsenyhdistyksiin ja niiden kerhoihin sekä järjestää koulutusta ja työnohjauksellisia tapaamisia aktiivisille toimijoille.

Liitossa ylläpidetään mm. vertaisrekisteriä henkilöistä, jotka ovat antaneet omat tietonsa annettavaksi samaa sairautta sairastaville tai läheisille. Esim. Huntington-verkosto on suljettu verkosto, jonka jäsenillä on lupa olla omaehtoisesti yhteydessä toisiinsa. Verkostoon ilmoittaudutaan kirjallisesti. (Suomen Parkinson-liitto, Vertaistoiminta)

Allergia- ja Astmaliitto järjestää kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseja sekä ensitietopäiviä allergiaa ja astmaa sairastaville ja heidän läheisilleen. Kurssit järjestetään Kelan ja Raha-automaattiyhdistyksen tuella. (Allergia – ja Astmaliiton kuntoutus.)

Pohjois-Suomen sosiaali- ja terveysalan järjestötoiminnan, mutta myös hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön kannalta on merkityksellistä se, miten valtakunnalliset liitot näkevät ja arvottavat alueellisen toiminnan. Minkälaisia strategisia ja toiminnallisia valintoja liitot tekevät toimintaympäristön muuttuessa ja tiukkenevassa taloudellisessa tilanteessa? Arvioinnin kohteena ovat toimintarakenteet ja -muodot, joilla liitot voivat tukea paikallisyhdistystensä sekä alueellisen työn toimintaedellytyksiä. Seuraavassa kappaleessa tarkastelemme tarkemmin valtakunnallisten liittojen alueellisen henkilöstön toimenkuvaa ja toimintaa.

3.2 Alueellinen järjestötyö

Valtakunnallisten liittojen alueellisen toiminnan kantavia pilareita ovat liittojen ja piirijärjestöjen alueelliset toimipisteet ja alueella toimiva henkilöstö. Pohjois-Suomen alueella toimivien valtakunnallisten liittojen alueellista työtä tekevien työntekijöiden toimipisteet sijaitsevat yleensä Oulussa tai Rovaniemellä, lisäksi työpisteitä on Kemissä, Kajaanissa ja Raahessa.

Valtakunnalliset järjestöt ovat palkanneet aluetyöntekijöitä 1980-luvulta lähtien. Heitä palkattiin erityisesti potilas- ja vammaisjärjestöihin, joiden kohderyhmällä ja jäsenistöllä on ollut erityisen suuria tarpeita henkilökohtaiseen neuvontaan ja edunvalvontaan. Yhteydet keskus- ja yliopistosairaaloihin ovat olleet tärkeitä ja ne ovat muokanneet liittojen maantieteellistä aluetyönjakoa. Alue- ja kuntoutustyöntekijät ovat suurelta osin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia. Pohjakoulutus noin kolmanneksella on opetus- ja kasvatusalan tai kaupan ja hallinnonalan koulutus. (Järjestöbarometri 2008, 69).

Alue- ja kuntoutustyöntekijöiden työnkuva vaihtelee eri järjestöissä, mutta tärkeimmät tehtävät liittyvät jäsenyhdistysten tukemiseen, asiantuntija- ja verkostotyöhön sekä osassa järjestöjä jäsenistön ja yksittäisten ihmisten ohjaukseen ja neuvontaan. Aluetyöntekijät ovat oman alansa asiantuntijoina mukana sekä perusterveydenhuollon, sosiaalitoimen että erikoissairaanhoidon yhteistyöryhmissä ja työhön kuuluu paljon koulutus- ja konsultointitehtäviä. Järjestöjen aluetyöntekijät toimivat usein yhteistyölinkkinä kunnan ja paikallisyhdistysten välillä ja he tekevät myös vaikuttamistyötä. Etenkin palveluiden toteutuminen ja lain soveltamiskäytäntöjen seuraaminen on keskeinen työala.

Esimerkiksi Omaishoitajien ja läheisten liiton alueellinen toiminta on viimevuosina kasvanut. Omaishoitajien paikallisyhdistyksiä on syntynyt eri paikkakunnille ja alueilla on tehty arvokasta ja tärkeää omaishoitajien ja läheisten tukemiseen ja jaksamiseen liittyviä toimia. Kehittämistyötä on tehty RAY:n projektirahoituksen turvin ja yhteistyössä kuntatoimijoiden kanssa.

Omaishoitajien ja läheisten liiton aluetoiminnan kautta kehitetään omaishoitajien paikallisia tukimuotoja. Ammatillinen aluevastaavaverkosto tukee olemassa olevien tukimallien ylläpitämistä ja arviointia. Liiton paikallisyhdistysverkoston nopea kasvu (vuonna 2010 yhdistyksiä on 72, vuonna 2000 34 ja 1998 vain 6) luo aluetoiminnalle haasteita. Aluetyössä kehitetään myös uusia työmuotoja yhdistysten ohjauksella. Paikallisyhdistysten projektitoiminta edellyttää aluevastaavien tukea ja konsultaatiota. Projekteja toteuttavia yhdistyksiä oli vuoden 2010 alussa 28 ja niissä

toteutettiin yhteensä 35 omaishoitajien tukemiseen liittyvää projektia. (Omaishoitajat ja Läheiset -Liitto ry:n aluetoiminta)

Pohjois-Suomessa valtakunnallisten järjestöjen aluetyöntekijöillä sekä piiritoimijoilla on monia yhteistyömuotoja toimintojensa tehostamiseksi ja keskinäisen yhteistyön ja työnjaon parantamiseksi. Pohjois-Suomen alueella toimii kolme säännöllisesti kokoontuvaa sosiaali- ja terveysalan järjestöjen aluetyön tiimiä (Lappi, Pohjois-Pohjanmaa/Kainuu ja Keski-Pohjanmaa) Aluetiimien toiminta tukee järjestöjen välistä tiedon vaihtoa ja yhteistyön kehittymistä. Esimerkillisen monipuolista yhteistyötä tekevät muun muassa neurologisten järjestöjen aluetyöntekijät.

Neurologiset vammaisjärjestöt (NV) on yhteistyöorganisaatio, johon kuuluu 14 valtakunnallista potilasjärjestöä. Järjestöt ovat edustamiensa neurologisten sairaus- ja vamma ryhmien asiantuntijakeskuksia.

Pohjois-Suomessa NV-järjestöjen alueelliset työntekijät edistävät yhteistä järjestö- ja vaikuttamistyötä tekemällä kunta- ja sairaalakäyntejä sekä järjestämällä muita yhteisiä tapahtumia. Esimerkiksi Syksyllä 2010 neurologiset yhdistykset järjestävät viranomaistapaamisia ainakin Ylivieskassa (seudullinen) ja Raahessa (seudullinen) sekä Keski-Pohjanmaan keskussairaalan hoito- ja kuntoutushenkilökunnan kanssa.

Viranomaistapaamisiin kutsutaan terveydenhuollon, kuntoutuksen, sosiaalipalvelujen, Kelan, koulutoimen, työhallinnon ja seurakunnan edustajia. Työkokouksissa keskustellaan muun muassa palveluiden saatavuudesta ja yhteistyön mahdollisuuksista.

Lisäksi Pohjois-Suomessa toimii NV-järjestöjen jäsenistä koostuvia paikallisia NV-kerhoja (neurokerhoja), jotka tarjoavat vertaistukea ja yhteistä toimintaa neurologiselle jäsenkunnalle. (Kumppanuuskeskus, Neurologiset vammaisjärjestöt 2010)

Suurin osa valtakunnallisten liittojen työntekijöistä pitää aluetoimistoa Oulussa. Usean liiton toimistot keskittyvät Kumppanuuskeskukseen, jossa myös alueelliset sekä paikalliset yhdistykset ovat pitkäjänteisesti tehneet yhteistyötä. Järjestöjen välisen yhteistyön tiivistämisen kautta on saavutettu synergiaa ja vaikuttavuutta, on saatu paremmin ja tehokkaammin järjestötyötä näkyväksi, tunnetuksi ja saavutettavaksi. Yhteistyössä on mukana vahvasti myös Oulun kaupungin sosiaali- ja terveystoimi ja sitä tukee Raha-automaattiyhdistys.

Yhteistyön systemaattinen kehittäminen lähti liikkeelle Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton hallinnoimasta ja Oulun kaupungin yhteisestä projektista (ns. Hyve-projekti 1994) ja valtakunnallisten liittojen aluetyöntekijöiden toiminnasta ja muuttui pysyväksi toimintamuodoksi 2000 -luvun taitteessa. Tänä päivänä sopimuksellista yhteistyötä tehdään edelleen verkostotyöhön nojautuen, voimavaroja yhdistäen ja yhteisiä työvälineitä ja -tapoja kehittäen. Yhteistyöalustana toimii kumppanuuskeskus ja sähköinen kumppanuusverkosto.

*www.kumppanuuskeskus.fi
tapahtumakalenteria ja
uutiskanavaa voivat käyttää
Pohjois-Suomen kaikki julkiset ja
yleishyödyllistä työtä tekevät
tahot, jotka haluavat,
tapahtumanilmoituksen tai
uutisen tavoittavan sosiaali- ja
terveysalan järjestö- ja muita
alan toimijoita.*

Parhaillaan kymmenet sosiaali- ja terveysalan järjestöt ovat yhdessä toteuttamassa verkostohankkeita (RAY), joissa kehittämisen kohteena/teemana ovat :

- 1) Järjestölähtöinen neuvonta- ja ohjauspalvelu sekä kuntien kanssa tehtävä yhteistyö yhteispalvelupisteiden kehittämisessä (YPP-hanke)
- 2) Vapaaehtoistoiminnan resurssikeskuksen synnyttäminen (Vares-hanke)
- 3) Tietoteknologian hyödyntäminen ja verkko-osaamisen lisääminen järjestötoimijoiden keskuudessa (Järjestötieto hankekokonaisuus ja VVV – hanke)
- 4) Ehkäisevän työn muodot ja kuntayhteistyöhön liittyvä rajapinta (ESKO -hankekokonaisuus)

Kehittämishankkeista saa lisätietoa Kumppanuuskeskuksen kotisivujen kautta (www.kumppanuuskeskus.fi/yhteistyohankkeet).

Kainuussa kuntien ja järjestöjen sekä järjestöjen välistä yhteistyötä on myös kehitetty pitkäjänteisesti jo useamman vuoden ajan. Yhteistyötä on rakennettu viime vuosina aktiivisesti Kainuun maakunta-kuntayhtymän, kuntien ja koko järjestösektorin kanssa. Viestivä Kainuu! -hanke (2009–2011) edistää toiminnallaan kainuulaisten vaikutusmahdollisuuksia. Painopistealueina ovat Kainuun järjestöjen viestinnän ja markkinoinnin kehittäminen, kumppanuussopimukset, Kainuun järjestötyön arvottaminen ja vaikutukset hyvinvointiin sekä Kainuun järjestöjen toimintojen turvaaminen verkostoinnilla, koulutuksilla, järjestöfoorumeilla sekä toimimalla hyvässä yhteistyössä julkisen sektorin kanssa.

Rajatonta toimintaa! - vapaaehtoistoiminnan kehittämis- ja verkostoitumispäivä järjestettiin Kajaanin Kaukametsässä 15.1.2010. Päivän aikana 60 vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista kiinnostunutta järjestöaktiivia, yrittäjää ja julkisen hallinnon työntekijää keskustelivat miten kaikki kolme sektoria voivat hyötyä vapaaehtoistoiminnasta. Seminaarin jälkeen vuorossa oli yleisölle avoimet

vapaaehtoistoiminnan treffit, joilla 15 järjestöä eri toimialoilta liikunnasta eläinsuojeluun esittelivät toimintaansa

---

Kainuussa on rakennettu viestinnän avuksi myös tietopankkia toimivista järjestöistä. Mukana rekisterissä on eri alan yhdistyksiä. Rekisterin ovat mahdollistaneet RAY ja Kainuun maakunta-kuntayhtymä. (Kainuun järjestöt ja yhdistykset)

Kainuun hallintokokeilun kirvoitti hankkimaan kokemuksia myös kansalaisten osallistumiseen. Kainuun kansalaisvaikuttamisen ohjelman (2006–2012) suunnittelussa oli mukana luottamus- ja virkamiehiä sekä järjestöjä. Kansalaisvaikuttamisen kehittämisen päämääränä on edistää uuden toimintakulttuurin luomista Kainuun maakuntaan. Hyvä tiedonkulku, avoin vuorovaikutus sekä kansalaisten tasavertainen kohtelu lisäävät asukkaiden luottamusta hallintoon. Kansalaisvaikuttamisen ohjelma on toimenpideohjelma. Sen toteuttaminen ei ole ollut

kertaluonteinen asia. Ohjelman laatiminen, tavoitteiden ja kehittämistoimien määrittely ja niiden käytäntöön vieminen on ollut prosessi, joka etenee toimijoiden omissa toimissa sekä toimijoiden keskinäisenä yhteistyönä. Järjestöt ovat seuranneet sen toteutumista sekä antaneet kehityspalautteita **kansalaisvaikuttamisen toimikunnassa**. (Kainuun maakunta, kansalaisvaikuttamisen toimikunta.)

3.3 Raha-automaattiyhdistys tukee järjestöjen toimintaa

Tärkein sosiaali- ja terveysjärjestöjen rahoittaja on järjestöjen 1938 perustama Raha-automaattiyhdistys RAY. Sillä on yksinoikeus raha-automaatti- ja kasinopelitoimintaan sekä kasinon pitoon Suomessa. RAY:n perustehtävänä on ohjata vastuullisella pelitoiminnalla kerätyt varat kansalaisjärjestöjen terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia edistävään työhön. RAY on maailmassa ainutlaatuinen innovaatio.

RAY tukee vuosittain yli 800 sosiaali- ja terveysjärjestön toimintaa noin 300 miljoonalla eurolla. Vuonna 2010 avustussumma oli yhteensä 278 miljoonaa euroa (Taulukko 3). Avustustilajeja on neljä, joista yleisavustukset suuntautuvat valtakunnallisille järjestöille. Kohdennetut toiminta-avustukset suuntautuvat myös valtakunnallisille järjestöille ja/tai alueellisesti merkittävillä toiminnoilla. Projektiavustuksia voivat anoa kaiken tyyppiset yhdistykset. Paikallisyhdistysten ainoa mahdollinen rahoitusmuoto on määräaikainen projektiavustus.

Taulukko 3. RAY Avustukset 2010

Avustustilaji	t€	%	kpl
Yleisavustukset	64 422	23,2	205
Kohdennetut toiminta-avustukset	120 104	43,2	759
Investointiavustukset	34 397	12,4	174
Projektiavustukset	59 277	21,3	491
Yhteensä	278 200	100	1630

Valtioneuvosto päätti avustuksista 11.2.2010 RAY:n hallituksen esityksen pohjalta. Avustuksia myönnettiin 806 järjestölle yhteensä 278,2 miljoonaa euroa.

Viimekädessä RAY:n avustusten kohdentumisesta päättää valtioneuvosto. Avustussuunnitelman strategista valmistelumenettelyä ohjaa ja valvoo sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja

terveysjärjestöjen toiminta toteutuu siis osin julkisen sektorin ohjauksen alla osana sosiaali- ja terveyspoliittista järjestelmää. Pohjois-Pohjanmaalle ja Kainuuseen suoraa rahoitusta myönnettiin vuonna 2010 yhteensä 8 851 000 € (Taulukko 4). Avustusten jakautumisesta sekä maantieteellisesti, että toimialoittain ja avustuslajeittain voi seurata Raha-automaattiyhdistyksen sähköisen avustustietokannan kautta. (www.ray.fi/avustus)

<u>Kainuun liitto</u>	2 397 000	493 000
<u>Keski-Pohjanmaan liitto</u>	2 125 000	700 000
<u>Lapin liitto</u>	10 983 000	5 791 000
<u>Pohjois-Pohjanmaan liitto</u>	17 179 000	8 358 000

Taulukko 4. RAY avustukset 2010 maakunnittain Pohjois-Suomen alueella

RAY tarkistaa ja suuntaa rahoituslinjauksiaan säännöllisin väliajoin. Voimassa olevassa 2008–2011 strategiassa (liite 5.) on kolme päälinjaa 1. hyvinvoinnin edistäminen ja järjestöjen toimintaedellytysten turvaaminen, 2. terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia uhkaavien ongelmien ehkäiseminen ja 3. ongelmia kohdanneiden kansalaisten ja perheiden auttaminen. Rahoituslinjauksia on viime vuosina tarkistettu sekä suhteessa yritystoimintaan että julkiseen toimintaan. Parhailtaan palvelukentällä on käynnissä prosesseja, jossa RAY on vetäytymässä sellaisten palveluiden rahoituksesta, jotka ovat tulkittavissa kuntien tehtäviksi. Käynnissä oleva muutos voi muuttaa järjestöjen roolia tietyissä palveluissa, jolloin paineet tulevat kohdistumaan sekä kuntiin että yrityksiin. Yritysmuotoisen toiminnan kehittyminen eri palvelualueille ja erityisesti haja-asutusalueille on kuitenkin epävarmaa.

4 Kokemuksia kunta-järjestöt yhteistyöstä

4.1 Paikallisyhdistysten terveisiä yhteistyön tiivistämiseen liittyen

Kunta-järjestöt yhteistyökokouksiin osallistui kuntatoimijoiden ja sosiaali- ja terveysjärjestöjen lisäksi muun muassa seurakuntien, kylä-, asukas-, liikunta- ja kulttuuriyhdistysten edustajia. Osallistujat pitivät tärkeänä yhteistyön virittämistä oman kaupungin tai kunnan sisällä, mutta myös yli kuntarajojen. Usean kunnan alueella hiotaan parhaillaan seudullisia palvelurakenteita kuntoon ja tämän nähdään vaikuttavan niin julkisen kuin järjestöjen toimintakäytäntöihin. Ajankohtaa pidettiin otollisena yhteistyörakenteiden ja työskentelytapojen tarkastelulle.

Yhteistyökokouksissa hahmotettiin yhteistyön kokonaiskuvaa – keskustelu kävi vilkkaana

Järjestöjen ja kuntien välinen yhteistyö on monipuolista ja vireää, mutta yhteistyötä voi kuvata myös alueellisesti vaihtelevaksi ja satunnaiseksi. Paikallisyhdistysten kirjo ja aktiivisuus vaihtelevat

kunnittain. Usealla sosiaali- ja terveysalan järjestöllä (kuten esim. neurologiset järjestöt) ei ole paikallisyhdistystä joka kunnassa, vaan yhdistykset toimivat useamman kunnan alueella. Kaikille yhdistyksille kuntayhteistyö ei myöskään ole relevanttia. Pitää muistaa, että yhteistyö ei ole tavoite, vaan väline jonkin tavoitteen tai tehtävän toteuttamisessa.

Yhdistyskokouksissa keskusteltiin paljon myös järjestöjen välisestä yhteistyöstä ja sen tilanteesta. Jokaisessa kokouksessa todettiin, että järjestöjen välistä yhteistyötä on, mutta samaan hengenvetoon, että sitä voisi ja pitäisi olla paljon enemmän. Myös järjestöjen välinen yhteistyö on satunnaista ja usein kiinni henkilötason suhteista. Yhteistyökokouksissa osallistujat pohtivat yhteistyön edellytyksiä seuraavasti:

Mitä edellytetään, että yhteistyö lisääntyisi sekä yhdistysten välillä että yhdistysten, seurakuntien ja kunnan välillä?

- *Kateus pois ja tilalle positiivinen kateus*
- *Yhteistyö on molemminpuolista*
- *Suvaitsevaisuutta*
- *Luottamusta*
- *Toisten hyväksymistä*
- *Avoimuutta*
- *Pois nurkkakuntaisuus*
- *Pois sisäänlämpiävyys*
- *Vastavuoroisuutta*
- *Tasaveroisuutta*
- *Tiedonhaluisuutta – sinä haluat tietää minusta jotain ja minä sinusta*
- *Ennakkoluulottomuutta*
- *Aloitteellisuutta*
- *Tavoitteellisuutta*
- *Otetaan ilolla vastaan uudet, kiinnostuneet*
- *Ihmistuntemusta, tietoa ketkä haluavat toimia*
- *Hyvät käytöstavat*

→ Asenneilmapiirin pitää tukea yhteistyön syntymistä

- *Yhteistyön koordinaattoria, vetäjätahoa*
- *Tiedon kulun parantamista*
- *Yhteistä ideointia, kokemusten vaihtoa*
- *Yhteisiä tavoitteita*
- *Yhteisiä pelisääntöjä*
- *Järjestöjen yhteistietojen ylläpitämistä*

- *Yhteisiä työ- ja toimintavälineitä*
- *Yhteiset hankkeet/päällekkäisyydet pois*
- *Huomioidaan kaikki ikäryhmät*
- *Säännöllisiä tapaamisia*
- *Vierailuja naapurikuntiin*
- *Ryhmien vetäjiä ja vastuunkantajia, Vastuunkantajat kiertoon*
- *Yhteiset koulutukset*
- *Matalat kynnykset*
- *Raha*
- *Tilat*
- *Luottamushenkilöihin yhteyttä lisää*
- *Viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden tutustuminen, vierailut yhdistyksessä*
- *Verkostoitumista*
- *Tiedonsaanti: tiedon antamista ja kysymistä*
- *Seutukunnallisesti tietoa siitä, mitkä yhdistykset toimivat,*
- *Uusia jäseniä saatava mukaan, myös nuorempia*

→ Etsitään ja synnytetään toiminnantapoja ja keinoja, jotka tukevat yhteistyön syntymistä

Yhteistyön tekeminen on siis taitolaji, mutta ennen kaikkea asenne- ja tahtolaji. Kestävää yhteistyötä syntyy aidosta tarpeesta ja yhteisistä tavoitteista. Yhteistyö vaatii aina aika- ja koordinaatio resurssia.

Yhteistyökokouksissa keskusteltiin myös yhdistystoiminnan aktiivisuuden edellytyksistä. Huoli vapaaehtoisten löytymisestä yhdistysten luottamustehtäviin ja hallinnon hoitamiseen tuli esille jokaisessa kokouksessa. Sitä vastoin positiivisempaa oli uskomus siihen, että osallistujia ja tekijöitä tapahtumiin ja muihin vapaaehtoistoimintoihin löytyy. Yhdistysten on kuitenkin pohdittava ja uudistettava toimintamuotojaan. Perinteiset kokoukset, kirjelmät ja lausunnot eivät ole riittäviä toiminnantapoja tänä päivänä. Uusi yhdistyslaki (1.9.2010) mahdollistaa uusia toimintatapoja yhdistyksen hallinnoinnissa, kuten sähköisen kokousosallistumisen muotoja.

Järjestötoimijoiden on myös syytä harkita rakenteellisia uudistuksia. On vielä harvinaista, että samankaan järjestön jäsenyhdistykset tai samalla työkentällä toimivat yhdistykset kehittäisivät yhteistyörakenteita tai yhdistäisivät hallinnollisia tehtäviä. Onko aina eduksi, että hyvin pienet yhdistykset ovat itsenäisiä? Voisivatko ne ilman omaleimaisuudestaan ja toiminta-alueestaan luopumista muodostaa vahvempia kokonaisuuksia, joilla olisi toimintaa eri toimipisteissä lähellä ihmisiä? (Järjestöbarometri 2009, 148)

Kokouksissa oli mukana yhdistyksiä, joissa tekijöitä ja toimijoita tuntui riittävän ja väkeä saadaan liikkeelle. Kun yhdistystoiminta tarkoittaa merkityksellistä ja hauskaa yhdessä tekemistä, niin joukko yleensä vain kasvaa ja kiinnostuneita tulee mukaan toimintaan. Antoisa ja kiinnostava toiminta ”vetää” luokseen osallistujia. Yhdistys on toiminnassaan positiivisessa kierteessä. Ilo oli nähdä ja kuulla, miten muutamat yhdistykset olivat toimineet yhteistyön rakentajana. Voimia yhdistäen oli saavutettu uusi aktiivisen toiminnan taso.

Elettiin 2000-luvun alkua Livon kylässä, Pudasjärven pohjoisosassa. Oltiin kyläläisiä, mökkiläisiä ja molempien vieraita. Huristeltiin kaikki omille koloillemme, josta ei paljon yhteisiin kanssakäymisiin osallistuttu.

Sitten alkoi tapahtua. Livolla ikänsä asunut vanha mies tuumiskeli pirtin ikkunasta katsellessaan, että näinköhän tämäkin kyläkulma tyhjenee ja kukaan ei tee mitään. Kauppa oli lakannut, posti oli viety ja koulu lopettanut. Koulu, joka oli Pudasjärven sivukylien uusin koulu. Puhelinlankoja käärrittiin rullalle ja varmaan kohta sähkölinjat ja sen jälkeen maantiet. Samassa taloudessa asuva vävyn porukka kuuli nuo meille niin rikkaat ja rakkaat sanat. Saman tien vävy meni paikallislehden toimitukseen ja laittoi ilmoituksen lehteen Livolle perustettavasta kyläseurasta.

Porukkaa kokoontui paikalle muutamia kylän eri yhdistyksistä. Päätettiin kehitellä asiaa... Koottiin yhteen kaikkien kylällä toimivien yhdistysten edustajat, kaksi jokaisesta yhdistyksestä. Yhdistykset olivat Livon kyläseura, Livon maa- ja kotitalousnaiset, Livon rauhanyhdistys ry, Livon yhteisten alueiden osakaskunta ja Livon metsästysseura. Aiheena oli kyläsuunnitelman teko. Jokaiselle jaettiin ennen tapaamista yksinkertaisilla kysymyksillä valotettu runko kyläsuunnitelmaksi. Harkitut vastaukset sitten koottiin yhteisessä palaverissa kyläsuunnitelmaksi. Ajateltiin, että kyläsuunnitelmaa tarvitaan hanketyön pohjaksi. Jos hankkeita ei koskaan saataisi pystyyn, niin omaksi ilokseenkin on mukava tietää oman kylän faktoja tilastoista ja yhteisiä ajatuksia kehityksen suunnasta.

Näin se meni. Livolla päätettiin yhdistää voimavarat ja puhaltaa yhteen hiileen. Sattui olemaan sopivia päitä kolistelemaan päitänsä yhteen. Ei voi moittia näitä yksilöitä.

Yhdistyksen virittelytaipale alkoi kiemuroilla patentti- ja rekisterihallituksen kanssa. ..Laitoimme pystyyn nimikilpailun, jonka tuloksena saatiin kyläseuran nimeksi Livokas ry. Tästäkin yhdistysrekisteri kyseli epäuskoisena, että mitä nimi tarkoittaa, mutta hyväksyi sen kuitenkin mutinoilla.

Oli ensimmäinen kesäpäivä kesällä 2001. Arveltiin, että järjestetään nyt tapahtuma, ja jos sinne osallistuu väkeä, niin jatketaan enemmän toimintaa tuottamalla, mutta jos kylällä ei ole innostusta, niin sitten ei uhrata sen enempiä voimia tähän työhön. Ajatus oli, että noin 50–100 henkilöä saattaisi osallistujia tulla. Yllätys oli suuri, kun kyläläiset, mökkiläiset ja muut pudasjärviset osallistuivat tapahtumaan ja porukkaa oli paikalla yli 200 henkilöä.

Tämä tapahtuma oli ainutlaatuinen ja potki meitä järjestäjiä jatkamaan samaa rataa. Ihmiset kävivät kiittelemässä ja taputtamassa olalle tapahtuneesta kylän herättämisestä. Tästä tuli meille vetäjille lisää virtaa kehitellä asioita kylän hyväksi. Eri yhdistykset lähtivät riemumielellä pönkittämään Livokas ry:tä, joka tulisi olemaan kylän kehittäjä...

Kymmenen vuotta lakkautuksen jälkeen tyhjiällä kaupungin omistuksessa ollut Livon koulu saatiin kyläläisten käyttöön erilaisten toimintojen ja palveluiden toteuttamista varten. Perustettiin tietotupa, kirpputori, suoramyynti, kioski, kahvila ja kirjasto. Kirjastoon tuli

lahjoituksina kirjoja laajalta, aina Oulusta asti. Tällä hetkellä kirjoja on noin 4000 nidettä. Koululle varustettiin kudonta- ja puutyöluokat käsityötiloiksi. Kangaspuita tuotiin kotitalouksista, joku leveämpi puu hankittiin omaksikin. Veistosaliin touhuttiin mm. höyläkoneet, sorvit ja purunpoistot...

Päätöksellä hankkia koulu omistukseemme sitouduimme vuosikausiksi eteenpäin jatkuvasti kehittämään toimintaamme. Vaikka koulu maksoi koko euron, maksoimme sen ihan käteisellä.

Näin kylän elämä on vilkastunut ja muuttunut paljon sosiaalisemmaksi niin kyläläisten, mökkiläisten kuin vieraidenkin suhteen. Meillä Livolla käy nykyään paljon vieraita, jotka ovat sydämellisesti tervetulleita!

Näin uinuvasta kylästä saadaan mukava sosiaalinen yhteisö, eikä siihen tarvita kuin yksi itsekseen puheleva vanha mies ja hänelle pari kuulijaa. (Alpo Turpeinen ja Anni-Inkeri Törmänen, Liite 4.)

4.2 Hyvinvointikertomukset ja työryhmät luovat rakenteita yhteistyölle

Järjestöt ja kuntalaiset on huomioitu nykyisessä kunnallisessa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnittelu-, johtamis- ja toimeenpanorakenteissa lähinnä neuvottelukuntien kuten vammais- ja/tai vanhusneuvostojen tai erilaisten nuorisoparlamenttien tai nuorten valtuustojen kautta. Parhaimmillaan neuvostot toimivat aktiivisesti ja voivat ottaa kantaa, antaa lausuntoja tai toimia muutoin kansalaiskeskustelun aktivoijana ja tiedon välittäjänä. Käytännössä neuvostojen toiminta-aktiivisuus vaihtelee suuresti kunnittain.

Kunnat ovat pyytäneet järjestö- tai asiakasedustajia myös erilaisiin kehittämis- ja toimeenpanotyöryhmiin. Lapsen Hyvä arki -hanke (Kaste hanke) on lähtenyt kuntatyöntekijöiden kanssa kehittämään moniammatillisia työryhmiä uudistuneisiin rakenteisiin Selänteellä ja Kalliossa. Mukana moniammatillisissa työryhmissä on ollut myös järjestöedustajia.

Osa kunnista on pyytänyt järjestöedustajia mukaan strategioiden suunnittelutyöhön tai kuulee kuntalaisia ja järjestöjä kansalaisfoorumien muodossa. Esille ei tullut kuitenkaan uusia esimerkkejä siitä, kuinka järjestöjen tai kuntalaisten osallisuutta hyödynnettäisiin strategioiden toteutuksessa tai muutoin palveluiden suunnitteluun tai toteutukseen liittyen. Asiakaspalautejärjestelmät ovat tavallisin kuntalaisen vaikuttamisen muoto.

Yhteistyökokouksissa osallistujat suhtautuivat positiivisesti nimettyihin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmiin, mutta näkivät toiminnassa myös riskejä. Ohessa osallistujien ajatuksia

suoraan materiaalista kerättynä.

Mitä terveisiä / toiveita / ajatuksia haluatte antaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtoryhmälle/työryhmälle?

- järjestöedustaja mukaan työryhmään, järjestöt itse valitsevat aktiivisen ja osaavan toimijan edustajaksi ryhmään
- järjestön edustajan on oltava avarakatseinen
- työryhmän tavoitteet tiivistetysti esille
- työryhmän työ näkyväksi, onko ryhmällä päätösvaltaa?
- mitä tarjotaan?
- mahdollisuus lisätä ja koota tietoa
- uhkana että jää virkamiesten touhuksi
- uhkana että jää puheen astelle
- järjestöille mahdollisuus kommentoida HV -suunnitelmaa!
- Yhdistysneuvosto HYTE -alatyöryhmäksi
- Lakisääteisiä toimintoja ei voi siirtää vapaaehtoistoimijoille
- Työryhmän jalkautuminen yhdistykseen toivottavaa
- Kunta kutsuisi järjestöjä eri tilaisuuksiin ja tapahtumiin
- Muistakaa seudullisetkin yhdistykset
- Käytännön läheisyys ja tarpeeksi nopea reagointi (oppia osaltaan yrity maailmasta)
- Säännölliset tapaamiset eri hallinnonalojen johto, järjestöt ja seurakunta
- Järjestöjen toiveet huomioon TA:ta tehtäessä esim. kuulemiset järjestöille tmv. huomioitava painoarvo, ketä kunnan puolelta mukana asian eteenpäin viemiseksi

Toiveita ja tarpeita toiminnan sisältöön liittyen (ideat saivat olla lennokkaita):

- Yhteiset liikuntatapahtumat perinteeksi
- Ystäväpalvelun organisoiminen esim. työttömien palkkaaminen siihen
- Kuulemis- ja info tilaisuuksia tarvitaan
- Ihminen on tärkein; yksinäiset, eristäytyneet ja maan hiljaiset mukaan
- Kunta voisi järjestää/tai tukea ohjaajakoulutusta
- Järjestöille kokoontumistilat/kumppanuuskeskus
- Ilmainen liikuntatilojen käyttö, ilmaiset jumpat (ainakin 60 v täyttäneille)!
- Senioripassi eläkeläisille
- Koulukuraattori kuntaan
- Kyytien järjestäminen tilaisuuksiin
- Erilaisia yhteistapahtumia, ne lisäävät henkistä hyvinvointia
- Laajakaista joka kotiin
- Päättäjät vierailisivat eri yhdistyksissä
- Hyvinvointitalo kuntaan, jossa allashuone, turkkilainen sauna, kuntoutustila, hierontaa, kauneussalonki, kumppanuushuone ja päivätanssit 1X/viikko

4.3 Yhteistyön edellytyksiä ja hyviä käytännön kokemuksia

4.3.1 Yhteistyörakenteet

Terveempi Pohjois-Suomi -hankkeessa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet ymmärretään laajasti yhteistoiminnan edellytysten luomiseksi. Yhteistoiminnan edellytykset voivat liittyä esimerkiksi työryhmien, yhteisten työvälineiden tai toimintaprosessien olemassaoloon. (Kerttu Perttilä 2009.)

Kunta-järjestöt yhteistyössä, kuten kaikessa yhteistyössä, yksi keskeinen yhteistyön edellytys on **tunnistaa kumppanit ja heidän toiminnalliset lähtökohdat**. Järjestöt ovat hyvin heterogeeninen toimijajoukko, joten tutuksi kuntalaisille, kuntatoimijoille ja toisille järjestöille tulevat yleensä vain resursseiltaan suurimmat yhdistykset, jotka tiedottavat ja tekevät eniten yhteistyötä kunnan edustajien kanssa. Vastaavasti kunnassa, eri hallintokunnilla, saattaa olla erilaisia toiminnan lähtökohtia ja käytänteitä.

Kuntalaisten ja järjestöedustajien osallistuminen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnittelu- johtamis- ja toimeenpanorakenteisiin on vielä suhteellisen vähäistä. Suurin osa kuntalaisia ei osaa hyödyntää nykyisiä vaikuttamisen kanavia. Toimivimmat rakenteet ja edellytykset osallistumiselle ovat kuntien vammais- ja vanhusjärjestöillä sekä jossain määrin nuorilla, nuorisovaltuustojen toiminnan kautta.

Joka kunnassa on nimetty **vammaisneuvosto**, joka on viranomaisten, vammaisjärjestöjen ja omaisjärjestöjen yhteistyöelin. Se seuraa vammaisten henkilöiden tarpeiden kehitystä, kunnallista päätöksentekoa, tekee aloitteita ja esityksiä sekä edistää vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksien toteutumista. Suomessa toimii myös Valtakunnallinen vammaisneuvosto (VANE) sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä. Neuvosto on julkaissut 2010 Suomen vammaispoliittisen ohjelman (VAMPO). VANEn nettisivuille on koottu myös kunnallisten vammaisneuvostojen yhteystiedot. Koonnista selviää lisäksi se, onko kunnassa tehty vammaispoliittinen suunnitelma. (Valtakunnallinen Vammaisneuvosto VANE)

Useassa kunnassa on myös **vanhusneuvosto**. Vanhusneuvostoja on alettu perustaa Suomessa 1990-luvun loppupuolella ja se on edelleen vapaaehtoista. Vanhusneuvosto on ikäihmisten, kunnan viranomaisten, vanhus- ja eläkeläisjärjestöjen sekä muiden ikäihmisten parissa toimivien tahojen yhteistyöelin. Kuntaliiton asiantuntijapalveluiden (kunta.net) mukaan tänä vuonna vanhusneuvostoja toimii 279 Manner-Suomen kunnassa. On myös kuntia joissa vammais- ja vanhusneuvosto on yhdistetty yhteiseksi toimielimeksi. Kun kysymys on kunnan toiminnasta, kunta vastaa myös toiminnan rahoituksesta. Toimintaan varattu määräraha kattaa yleensä toiminnasta aiheutuvat kulut ja ainakin jäsenten kokouspalkkiot ja matkakulut. (Kunta.net – vanhusneuvostojen toiminta)

Todella tärkeää ja hyvää kehittämistyötä kunnissa on tehty viime vuosina nuorten osallisuuden parantamiseksi. Kunnallisia nuorten vaikuttajaryhmiä kutsutaan yleisimmin **nuorisovaltuustoiksi**. Muita käytössä olevia nimiä on nuorisoparlamentti, nuorisofoorumi ja nuorten ääni. Lisäksi on olemassa seudullisia ja alueellisia vaikuttajaryhmiä. Kuntaliiton 2006 tekemän selvityksen mukaan vaikuttajaryhmien aktiivisuus näkyy kunnan päätöksenteossa. Nuorten vaikuttajaryhmiä arvioidaan olevan hieman alle puolessa kunnista. Ryhmien asemassa on eroja rahoituksen, toiminnan ja vaikuttamismahdollisuuksien suhteen. (Kunta.net - Nuorten kuuleminen kunnissa vaihtelee.)

Nuorten edustajisto Nedu (esim. Kuusamo, Posio, Taivalkoski).

Kunnissa voi olla myös muita koottuja edustajistoja. Esimerkiksi Oulun kaupungissa liikuntavirasto kokoaa liikuntajärjestöjä **seuraneuvottelukuntaan**. Neuvottelukunta toimii liikuntaviraston ja urheiluseurojen yhteistyön rakenteena ja mallina. Neuvottelukunnassa käsitellään yhteisiä asioita ja seurat voivat esittää toiveita kaupungin suuntaan. Neuvottelukunta pyrkii vaikuttamaan vuorojakopolitiikkaan, seurojen avustuspolitiikkaan, liikuntapaikkarakentamiseen ja kunnossapitoon, liikuntakehittämiseen ja koulutusten kehittämiseen jne. Neuvottelukunta on toiminut jo useamman vuoden ajan hyvin tuloksin.(Oulun kaupunki, liikuntavirasto, seuraneuvottelukunta)

Kylä- ja asukasyhdistyksissä tehdään myös erittäin arvokasta ja monimuotoista hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työtä. Asuinalue- ja kyläsuunnitelmat on tärkeä huomioida kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työssä.

Kun uusia hallintorakenteita luodaan ja ”ajetaan sisään” on hyvä mahdollisuus myös pohtia uuden hallintokulttuurin luonnetta ja sitä miten käytännössä mahdollistetaan sellaiset KASTE hankkeen tavoitteet kuin kuntalaisen ja asiakkaan osallisuus, asiakaslähtöisyys, matalankynnyksen palvelu- ja toimintapisteiden syntyminen. Voisiko vallitsevan retoriikan ihmisten aktivoinnista kääntää koskemaan myös kehittämistyöntekijöitä, virkamiehiä ja luottamushenkilöitä? Löydetäänkö esim. hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työn kautta uusia toimintakäytäntöjä dialogin käymiseen kuntalaisten kanssa. (kts. Kansalaisbarometri 2009)

4.3.2 Tiedottaminen

Kaikissa yhteistyökokouksissa esille nousivat tiedottamisen ja viestinnän tarpeet ja haasteet. Miten järjestöt voivat helposti tiedottaa toiminnastaan ja saada kaipaamansa näkyvyyttä? Miten kuntalaiset ja kuntien ammattihenkilöstö helposti löytäisivät järjestötoimijoiden tarjoamat toiminnan ja tuen muodot? Miten koottu tieto pysyy ajantasaisena ja oikeana? Kysymykset ovat ajankohtaisia kaikissa kunnissa ja erilaisia toimintakäytänteitä on käytössä, mutta tietoa vaihtoehtoista ei ole välttämättä koottu tai se ei ainakaan ollut tavoittanut riittävän kattavasti eri toimijoita.

Sähköinen viestintä on tätä päivää. Sähköisen viestinnän kehittäminen on haasteellista sekä kunta että järjestösektorilla. Paikallisyhdistyksillä on paljon kotisivujen hallintaan liittyviä kehittämistarpeita ja -toiveita. Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan sosiaali- ja terveysjärjestöjä tarkasteltaessa voidaan karkeasti arvioida, että vain noin puolella yhdistyksistä on olemassa kotisivut. (Kilpeläinen & Martikainen 2009, 124.) Järjestötoimijoiden on siis kehitettävä edelleen sähköisen tiedottamisen valmiuksia.

Haukiputaalla kunta tiedottaa toiminnastaan, joka kotiin jaettavalla Tilitori lehdellä. Tilitoria voivat käyttää ilmaiseksi myös yleishyödyllistä työtä tekevät järjestöt.

Raahen seudulla on kuntien etusivulla tapahtumakalenteri, johon voi helposti ilmoittaa tapahtumia. Tapahtumalajina on myös seutukunnallinen tilaisuus. Tapahtumia voivat ilmoittaa myös yleishyödylliset yhteisöt.

Kunnat ja järjestöt ovat koonneet yhteistä tietoa erilaisiin oppaisiin, tiedotteisiin. Oppaat ja tiedotteet voivat olla sekä sähköisessä että painetussa muodossa.

Kuusamon päihdepalveluista kertovalla www sivustolla on Kuusamon mielenterveys- ja päihdepalveluopas. Oppaassa kerrotaan myös AA:sta sisaryhmineen sekä A-killasta. Oppaassa esitellään myös Hyvän Mielen Palveluasema, Vintti, joka on Kuusamon Mielenterveyden Tuki ry:n ylläpitämä vapaaehtoisen mielenterveystyön keskus.

Oulun kaupungin liikuntavirasto on uudistanut esitteen Liikuntapalvelut, joka sisältää kaikki Oulun kaupungin liikuntaviraston liikuntaryhmät. Ryhmiä on esitelty ikäryhmittäin, lisäksi on terveystuokuntaa, erityisliikuntaa ja Ylikiimingin liikuntaosio. Ryhmät toteutetaan kaupungin työntekijöiden toimesta tai yhteistyötahojen (esim. CP-yhdistys, Oulun Parkinson yhdistys, Oulun Seudun Selkäyhdistys, Oulun Reumayhdistys, eläkeläisyhdistyksiä jne.)kanssa.

Kysymykset tiedottamisen ja viestinnän tarpeista, tasoista ja kohteista ovat laajoja. Voidaan myös kysyä kenen vastuulla on tiedottamiseen ja viestintään liittyvä kehittäminen? Todennäköisesti se on aidosti yhteinen asia, jossa liikkeelle voi lähteä vaikka pienin askelin. Tarkastelemalla oman kuntansa kotisivuja voi saada mielenkiintoista kuvaa kunnassa tapahtuvasta vapaaehtoistoiminnasta, osallistumisen mahdollisuuksista, paikallisyhdistysten olemassa olosta ja vireystilasta, kuntalaisten kohtaamispaikoista jne. Vai löytyykö niistä minkäänlaista tietoa?

***Iin kunta** tarjoaa yhdistyksille **yhdistysnetin**, jossa on lyhyesti yhdistyksen nimi, yhteyshenkilön nimi ja jos yhdistyksellä on kotisivut niin linkki kotisivuille <http://www.iin.fi/sivu/fi/yrittaminen/yhdistysnetti/> Tietojen toimittaminen yhdistysnettiin on maksutonta! Yhdistysnettiin tiedot toimittavat yhdistykset itse, ja he myös toimittavat päivitettävät tiedot.*

***Taivalkosken** sivuilla on **yhdistysrekisteri** koottu kunnan sivuille.*

*Vihannin kunnan etusivulta löytyy **järjestöt ja yhdistykset**. Jako eläkeläisjärjestöt, kyläyhdistykset, Maa- ja kotitalousnaiset, maamiesseurat, metsästys- ja kalastusseurat, poliittiset yhdistykset, nuoris- ja raittiusjärjestöt, nuorisoseurat, taide ja musiikki, urheilujärjestöt ja lopuksi muut järjestöt. Muita järjestöjä oli 18, joissa myös sote alan järjestöjä.*

***Pudasjärven kaupungin** sivuilla sosiaali- ja terveysjärjestöjä on esillä. Linkejä järjestöjen sivuille on useilla kaupungin sivuilla ja ne on koottu myös yhteen paikkaan linkit-sivustolla. Julkisella ja järjestöillä on myös yhteisiä hankkeita meneillään, joista sivustoilla kerrotaan.*

Kuntatasolla olisi tärkeää koota ja arvioida kunnan tai muiden tahojen tarjoamat viestintäkanavat ja niiden käyttömahdollisuudet hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työn kannalta. Laajemmat sähköisen tiedottamisen ratkaisut on tehtävä ja ratkaistava maakunnallisella tasolla - yli kuntarajojen. Järjestöjen työn esille saamiseksi ja yhteystietojen löytämiseksi tarvitaan jatkossa maakunnallisia ”Järjestöpankki-tyyppisiä” ratkaisuja.

4.3.3 Toimitilat, toiminta-avustukset ja erilaiset kohtaamispaikat ja järjestötalot

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökulmasta kunnan erilaisilla linja-ratkaisuilla voi olla suuri merkitys paikallisyhdistysten toiminnalle. Kunnat voivat tukea ja mahdollistaa yhdistysten erilaista toimintaa antamalla niiden käyttöön maksutta tai edullisesti kuntien tiloja tai suuntaamalla toiminta-avustuksia toiminnan tukemiseen. Kuten aiemmin on todettu, myös pienillä avustussummilla on merkityksensä. Useassa kunnassa keskusteltiin myös konkreettisesta yhteistyön mahdollisuudesta liittyen matalalla kynnyksellä toimivien kohtaamispaikkojen ja järjestötalojen synnyttämiseen.

Kohtaamispaikat (ns. matalankynnyksen paikat) ovat erilaisia ”kammareita”, ”tupia”, ”olotiloja” tai ”taloja”, jotka luovat osallistumisen, toiminnan ja tuen paikkoja kansalaisille ja erilaisille ihmisryhmille. Osa toimintapaikoista suuntaa toimintaansa selvästi jollekin ryhmälle, osassa ovat ovet avoimia kenelle tahansa. Kohtaamispaikkoja on syntynyt viimeisen 10 vuoden aikana yhä enenevässä määrin. Niiden tausta- ja toimintatahoina ovat usein erilaiset kansalaisjärjestöt ja /tai seurakunnat ja/tai kuntayhteisöt, jotka moninaisin yhteistyövariaatioin ovat pyrkineet mahdollistamaan kyseisten paikkojen toiminnan ja kehittymisen.

Kohtaamispaikat edistävät kuntalaisten omaehtoista toimintaa ja osallistumista, aktiivista kansalaisuutta. Ne edistävät ihmisten kanssakäymistä ja tarjoavat toimintamahdollisuuksia. Ovat paikkoja, joissa on tilaa olla ihminen omalla tavallaan. Toimintaan osallistuminen ei vaadi diagnoosia eikä minkään yhdistyksen jäsenyyttä. Kohtaamispaikat ja järjestötalot tukevat olemassa

olollaan myös yhdistystoimintaa antamalla toimitiloja ja luomalla konkreettisia yhteistyön ja kehittämisen paikkoja eri toimijatahojen välille.

Haapavedellä on käynnissä prosessi (TerPS osahankkeen avulla), jossa kunta- ja järjestötoimijat yhdessä pohtivat edellytyksiä kuntalaisten kohtaamispaikan/järjestötalon synnyttämiselle kuntakeskustaan, ns. Myyrilän taloon. Perusturvalautakunta on päättänyt asian valmistelusta ja työryhmän perustamisesta. Valmisteleva työryhmä on kokoontunut jo useamman kerran kevään ja syksyn 2010 aikana ja kuullut eri tavoin paikallisia ja seudullisia järjestötoimijoita.

Kuusamon Liikunta- ja nuorisopalveluista löytyy **Walkers-kahvila**, joka pyörii vapaaehtoisten voimin.

Päivätoimintakeskus Stoppari Kuusamossa järjestää päihitteettömyyttä tukevaa avointa päivätoimintaa. Käynnit perustuvat vapaaehtoisuuteen ja omaan aktiivisuuteen. Keskuksessa on mm. internetin käyttömahdollisuus.

Osviitta on Pudasjärven kaupungin ylläpitämä kansantalotyypinen toimintakeskus. Se on paikka jonne kaikki ovat tervetulleita keskustelemaan, harrastamaan, askartelemaan, kahville, käyttämään tietokoneita tai muuten vaan oleskelemaan. Avotyö, tuettu työ ja muut tukitoiminnot kuuluvat Osviitan toiminnan piiriin. Osviitassa luetaan myös Iijokiseutu-lehti kasetille näkövammaisia varten. Mielenterveyskuntoutujien yhdistys Pudasjärven Kajastus ry toimii Osviitassa ja hoitaa tilojen varaukset. Osviittaa käyttävät eri järjestöt ja yhdistykset sekä kansalaisopisto musiikin opetukseen.

Kuusamossa **Toimintakeskus Porkkapirtti** edistää ikääntyvien hyvää oloa ja tukee heitä omaehtoiseen selviytymiseen avohoidon keinoin heidän omassa elinympäristössään sekä tukee omaisten jaksamista. Porkkapirtillä toimii seniorineuvola.

Oulussa toimii useita erilaisia matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja. **Asukastuvat** ovat asukasyhdistysten ylläpitämiä ja kaupungin tukemia toiminta- ja kohtaamispaikkoja. Useissa järjestöjen ylläpitämässä kohtaamispaikoissa tarjotaan ylläpitävän järjestön kohderyhmään kuuluville (esim. mielenterveyskuntoutujat tai muistisairaajat) tietoa, tukea ja toimintaa. Kumppanuuskeskuksessa saa sosiaali- ja terveysalan tietoa, neuvontaa ja ohjausta sekä osallistumismahdollisuuksia yli sektori-, diagnoosi- ja järjestörajojen.

Kohtaamispaikat ja erilaiset järjestötalot voivat kuntalaisten ja järjestötoimijoiden osallisuuden lisäksi:

- tukea seudullisia/kuntakohtaisia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteita ja toimintamalleja
- tukea seudullista/kuntakohtaista vapaaehtoistoiminnan organisoitumista ja kehittämistä
- tukea vertaistukeen perustuvien oma-apuryhmien perustamista ja toimintaa

- edistää eri yhdistysten ja vapaaehtoistoimijoiden välistä yhteistyötä
- edistää maalikkojen ja ammattilaisten välistä yhteistyötä
- nostaa esille uusia voimavaroja kunnassa/seutukunnassa

4.3.4 Projektiyhteistyö

Jos kunnan ja järjestöjen välistä kehittämistyötä halutaan hankkeistaa niin niiden suunnittelussa ja toteutuksessa kannattaa jo lähtökohtaisesti huomioida toimijoiden eri toimintalogiikka, voimavarat ja osaamisalueet. Paikallisesti voi arvioida olisiko paikallisyhdistysten voimavaroja kannattava yhdistää. Yhteistyöhön voivat tulla mukaan myös alueellisesti laajemmat ja ammattimaisemmin toimivat piirijärjestöt tai valtakunnalliset liitot.

Järjestölähtöisten hankkeiden yksi rikkaus kuntatoimijoiden suuntaan on se, että yhdistykset toimivat ruohonjuuritasolla ja lähtevät liikkeelle ihmisten kokemuksista ja tarpeista. Kinnunen ja Kylmäluoma (2009, 89–90) ovat arvioineet laaja-alaisten lastensuojeluhankkeiden tuloksellisuutta ja nostavat esiin tuloksellisuuden moniulotteisena ilmiönä, jossa tiettyjen tekijöiden on oltava samanaikaisesti läsnä. Tuloksellisuus edellytti muun muassa hyvää ja tasapainoista verkostoitumista ja moniäänisyyden ja yhteisen ymmärryksen rakentumista. Tällä kentällä tuloksellinen hanke edellytti myös lasten, nuorten ja vanhempien aitoa mukanaoloa. Parhaiten tavoitteet saavuttivatkin ne hankkeet, joissa julkisen sektorin ja järjestösektorin toimijoiden mukanaolo toteutui lähes yhtä hyvin, mutta kuitenkin heikommin kuin itse lasten, nuorten ja vanhempien.

Onko riittävää, että järjestölähtöiset projektit tuottavat kunnille tärkeää tietoa ja toimivat suunnittelutyön apuna? Lähtevätkö järjestöt liian usein olettamuksesta, että heidän hankkeensa kehittämä hyvä toimintamalli otetaan projektivaiheen jälkeen osaksi kunnan omaa toimintaa? Jos hankeyhteistyö on suunnittelusta lähtien tasapainoiseen yhteistyöhön nojautuvaa, niin tavoitteellisuus ja tuloksellisuus yhteistyöhankkeessa paranevat.

5 Johtopäätökset - Edistystä tapahtuu vain tekemällä

Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa julkisen ja järjestöjen entistä vahvempi toiminta- ja kehittämiskumppanuus paikallisesti sekä alueellisesti on haaste. Tehtävänä oli selvittää millaisia suunnittelu-, johtamis-, ja toimeenpanorakenteita kuntien ja kolmannen sektorin välillä on ja luoda kuvaa yhteistyön lähtökohdista, mahdollisuuksista ja tavoitteista. Samoin tehtävänä oli etsiä mahdollisia hyviä käytänteitä kuntalaisen osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiin liittyen.

Kunta-järjestöt yhteistyötä on suhteellisen paljon, mutta se on koordinoimatonta, lyhytjännitteistä, henkilöihin sitoutunutta ja eikä sitä juurikaan tunnisteta kunnissa strategisesti tärkeäksi toimialueeksi. Pysyviä yhteistyörakenteita kuntatasolla on jonkin verran olemassa, muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon ja nuorisohuollon toimikentällä. Samoin osassa kunnissa tehdään säännöllistä asuinalue ja kylätoimintaan liittyvää yhteistyötä. Nykyinen hallintokulttuuri ei kuitenkaan tue kuntalaisia, kunnan työntekijöitä eikä luottamushenkilöitä avoimeen keskusteluun eikä suorien vaikuttamiskeinojen käyttöön. Samoin järjestöjen vaikuttamis- ja toimintakäytännöt vaatisivat kriittistä tarkastelua. Vaikuttamismahdollisuudet kasautuvat tällä hetkellä suhteellisen pienelle osalle väestöä, jotka osaavat ja kiinnostuvat hyödyntämään nykyisiä vaikuttamisen kanavia.

Julkisen ja järjestöjen entistä vahvempi toiminta- ja kehittämiskumppanuus on mahdollisuus alueellisesti vaikuttavampien toimintamuotojen ja sisältöjen synnyttämiseen. Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa kuntasektori on ollut aloitteellinen ja tarttunut hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työhön apunaan Sosiaali- ja terveysministeriön KASTE ohjelma ja sen kautta rahoitettu Terveempi Pohjois-Suomi (TerPS) -hanke. Kuntasektori lähtee tekemään pitkäjänteistä ja koordinoitumpaa yhteistyötä myös järjestötoimijoiden kanssa. Tähän yhteistyötarjoukseen on järjestökentän hyvä hetki tarttua. Kun useassa kunnassa ja usealla

seudulla tehdään vastaavanlaista kehittämistyötä, voidaan myös kokemuksia ja oppia jakaa tehokkaammin ja saada aikaan vaikuttavampia tuloksia. Lopuksi muutamia koottuja huomioita.

→ **Paikallinen keskustelu, arviointi ja suunnittelu yhteisten voimavarojen esille saamiseksi, on tärkeintä.** Tutkimuksia ja selvityksiä, ohjelmia ja strategioita hyvinvoinnista ja terveyden edistämisen työlle tarvitaan, mutta tärkeintä eivät ole virkamiehien tuottamat kirjalliset raportit vaan itse yhdistysten, seurakuntien ja kunnan edustajien välinen keskustelu ja konkreettinen yhteistyön tekeminen.

→ **Kevyet, mutta määritellyt rakenteet ja toimintatavat yhteistyölle sekä riittävän yhteiset tavoitteet toiminnalle ovat välttämättömiä.** Nämä syntyvät yhteisen työstämisen kautta. Yhteinen työskentely vaatii riittävän tahtotilan ja tunnettuuden lisäksi aika- ja koordinaatio resursseja.

- Yhteistyön koordinaatiotarve on suuri - kenen vastuulle kuuluu? Voiko sitä jakaa?
- Pitkäjänteinen työskentelymahdollisuus on turvattava alusta saakka. Ei voi liittyä pelkästään hanketyöskentely vaiheeseen.
- Tunnistetaan ja tunnetaan yhteistyökumppanit. Järjestöt ovat erittäin heterogeeninen ryhmä. Osaamisalueet, resurssit, organisoitumis- ja toimintatavat vaihtelevat. Järjestöistä löytyy sekä vahvaa ammatillista osaamista että kokemustietoa.
- Tunnistetaan kunnassa olemassa oleva suunnittelu-, toteutus ja vaikuttamistyö esim. vammais- ja vanhusneuvostojen tekemä työ, asuinalue- ja kyläsuunnitelmat jne. ja huomioidaan se hyvinvoinnin edistämistyössä.

→ **Yhteistyön on annettava lisäarvoa kaikille osapuolille**

→ **Järjestölähtöinen auttamistyö perustuu vapaaseen kansalaistoimintaan.** Ihmisten vapaa tahto on toiminnan suurin voimavara. Suurin osa paikallisyhdistyksien seutu- ja kuntatason toiminnasta on järjestölähtöistä auttamistyötä ja sitä tukevat ja myös tekevät valtakunnalliset liitot ja alueelliset piirit.

→ **Valtakunnallisten liittojen ja piirijärjestöjen alueellisen toiminnan strategiset valinnat ja voimavarat ovat paikallisen toiminnan kannalta erittäin merkittäviä.** Lähitulevaisuudessa järjestöjen yhteisen arvioinnin paikka on pohtia, millaisiin alueellisiin haasteisiin on vastattava. Olisiko tiiviimpi yhteistyö ja selkeämpi

keskinäinen työnjako mahdollista?

- **Järjestölähtöisen auttamistyön tueksi tarvitaan ehdottomasti kuntien ja muun julkisen toiminnan vahva tuki.** Järjestölähtöisen auttamistyön rahoituspohja on erittäin rajallinen. Paikallistasolla se perustuu suurelta osin jäsenmaksuihin ja vapaaehtoisten ihmisten tekemään varainhankintaan. RAY avustaa järjestölähtöistä auttamistoimintaa, mutta sen mahdollistama suora tuki paikallistasolla on kuitenkin vähäistä. Se on luonteeltaan määräaikaista projektirahoitusta kehittämistoimintaan. Pysyvää rahoitusmuotoa paikallisyhdistyksille ei ole olemassa.
- **Järjestövoimavaroja yhteistyöhön on myös oman kunnan rajojen ulkopuolella.** Luotaessa kuvaa kunnallisesta/seutukunnallisesta järjestökentästä, on huomioitava kunnan alueella toimivat seudulliset yhdistykset, joiden kotipaikka ei yhdistysrekisterissä ole juuri oman kunnan alueella. Lisäksi piirijärjestöillä ja valtakunnallisilla liitoilla on osaavaa henkilöresurssia alueella. Aluetyöntekijät tekevät aktiivista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon, koulu- ja nuorisotoimen sekä Kelan, seurakunnan, työvoimahallinnon jne. kanssa
- **Yhdistystoiminnan tukeminen on suoraa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä.** Aktiiviset, vaikka vain omaan jäsenistöönsä toiminnan suuntaavat, pienet yhdistykset ovat luomassa arvokasta sosiaalista pääomaa kunnassa. Ne auttavat jo olemassa olollaan sekä pienimuotoisella toiminnallaan monen ihmisen arkea. Onko se riittävän arvokasta työtä vaikka yhdistyksellä ei olisikaan voimavaroja palkkatukityöllistämiseen tai koulutus- ja hankeyhteistyöhön? Kunnan myöntämät toiminta-avustukset yhdistyksille ovat hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä.
- **RAY:n avustustietokanta kertoo sosiaali- ja terveystietokantaan järjestöjen kehittämistyöstä.** Mielenkiintoista kehittämistyötä on ehkä paikkakunnalla parhaillaan käynnissä.
- **On olemassa kehittämistarpeita, joihin ratkaisujen hakeminen on tehokkaampaa ja vaikuttavampaa, kun sitä tehdään kunta- ja seutukuntatasoa laajemmassa kontekstissa.** Tältä työltä puuttuvat edelleen toimivat julkinen - järjestöt yhteistyörakenteet, ainakin Pohjois-Pohjanmaalla.

Lähteet:

Allergia – ja Astmaliiton kuntoutus (2010). www.allergia.com/index.phtml?s=51

Kainuun järjestöt ja yhdistykset (2010). <http://jarjestot.kainuu.fi/index.asp?id=619&ta=1&ja6=6>

Kainuun maakunta, kansalaisvaikuttamisen toimikunta (2010).

http://maakunta.kainuu.fi/menu_description.asp?menu_id=1926

Kilpeläinen, Arja & Martikainen, Jari 2009. Tietoteknologia järjestötyön kehittämisessä, pohdintaa Pohjois-Suomesta. Teoksessa Kilpeläinen, Arja & Mustakangas-Mäkelä, Anne (toim.): Tietoteknologia järjestötyössä – Pohjoissuomalaista pohdintaa tietoteknologiasta ja sen paikasta järjestökentällä. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Hyvinvoinnin tukiverkostot julkaisuja 6. Hansaprint Oy. Helsinki, 115–131.

Kinnunen, Petri & Kylmäluoma, Anna 2009. Osallisuus, monitoimijuus ja innovatiivisuus. Tutkimus lapsiin ja nuoriin kohdentuvien hankkeiden tuloksellisuudesta. Avustustoiminnan raportteja 21. Raha-automaattiyhdistys.

Kumppanuuskeskus, Neurologiset vammaisjärjestöt (2010).

www.kumppanuuskeskus.fi/yhteistyohankkeet/nv/

Kumppanuuskeskus/kokemuskoulutus (2010).

www.kumppanuuskeskus.fi/yhteistyohankkeet/kokemuskoulutus/

Kunta.net – vanhusneuvostojen toiminta (2010).

www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;353;11124;11139;90969

Kunta.net – Nuorten kuuleminen kunnissa vaihtelevaa (2010).

www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;60;498;91390;111260;111604&voucher=8B2C740D-54F4-4A2D-AFD8-17DF40D534E4

Muistiliitto Muistiluotsi (2010). www.muistiluotsi.fi/muistiluotsi/aatteen_paloo_ja_palkkatyota/

Möttönen, Sakari & Niemelä, Jorma 2005. Kunta ja kolmas sektori. Yhteistyön uudet muodot. PS-kustannus. Keuruu.

Omaishoitajat ja Läheiset -Liitto ry:n aluetoiminta (2010).

www.omaishoitajat.com/aluetoiminta.php?openheader=keskipohja#top

Oulun kaupunki, liikuntatoimi, seuraneuvottelukunta (2010).

oulu.ouka.fi/liikunta/vuorovaraus/seurat/snk.html

Patentti- ja Rekisterihallituksen Yhdistysnetti (2010). yhdistysrekisteri.prh.fi

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen kehittämishankkeet (2010). [www.te-](http://www.te-keskus.fi/Public/?nodeid=12543&area=7648&lang=1)

keskus.fi/Public/?nodeid=12543&area=7648&lang=1

Pohjois-Suomen Syöpäyhdistyksen tukihenkilötoiminta (2010).

www.pssy.org/tukihenkilotoiminta

Raha-automaattiyhdistyksen avustusstrategia 2008–2011.

www.ray.fi/avustustoiminta/aineistopankki/pdf_doc_ohjeet/html/RAY_avustusstrategia2008-2011.htm

Sosiaalibarometri 2010 (2010). Eronen Anne, Londen Pia, Perälähti Anne, Siltaniemi Aki ja Särkelä Riitta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki.

Suomen Parkinson-liitto, Vertaistoiminta (2010) www.parkinson.fi/palvelut/vertaistoiminta

Valtakunnallinen Vammaisneuvosto VANE (2010) www.vane.to/index.html

Viestivä Kainuu, Hanke viestittää (2010) www.viestivakainuu.fi/index.asp?pid=7&area=9&level=

Liitteet 1-5

Liite 1. Järjestöbarometrit 2006–2009 ja niiden painopisteet tai erityisteema-alueet

	Painopiste/Erityisteema 1	Erityisteema 2
Järjestöbarometri 2006	Järjestökenttä toimialoittain	-
Järjestöbarometri 2007	Järjestöjen kuntoutuspalvelut	-
Järjestöbarometri 2008	Vapaaehtois- ja vertaistoiminta	Välityömarkkinat järjestöjen näkökulmasta
Järjestöbarometri 2009	Palvelujen saatavuus ja palvelutarpeet	Kuntien ja järjestöjen suhteet ja yhteistyö

Liite 2. Järjestöbarometrikyselyyn vastanneet paikallisyhdistykset toimialoittain.

Toimiala/toimialan alaluokka	Lähetetyt		Vastanneet		Vastaus- %
	N	%	n	%	%
Kansanterveysyhdistykset	834	38,0	412	35,4	49,3
yleis- ja monialayhdistykset	259	11,8	94	8,1	36,3
potilasyhdistykset	378	17,2	211	18,1	55,8
mielenterveysyhdistykset	111	5,1	63	5,4	56,8
työttömien yhdistykset	76	3,5	37	3,2	48,7
muut terveysyhdistykset	10	0,5	7	0,6	70,0
Lastensuojeluyhdistykset	357	16,3	136	11,7	37,8
lastensuoj. yleisyhdistykset	264	12,0	104	8,9	39,4
sijaishuoltoyhdistykset	57	2,6	17	1,5	29,8
ensi- ja turvakotiyhdistykset	13	0,6	6	0,5	46,2
muut lastensuojeluyhdistykset	23	1,0	9	0,8	39,1
Vanhusyhdistykset	387	17,6	276	23,8	71,3
vanhusten yleis-, asumis- ja palveluyhdistykset	192	8,7	113	9,7	58,9
eläkeläisyhdistykset	195	8,9	163	14,0	83,6
Vammaisyhdistykset	483	22,0	275	19,4	56,5
sotainvalidiyhdistykset	151	6,9	91	7,8	60,3
muut invalidiyhdistykset	146	6,7	93	8,0	63,7
aistivammayhdistykset	85	3,9	49	4,2	57,6
kehitysvammayhdistykset	101	4,6	42	3,6	41,6
Päihdeyhdistykset	134	6,1	65	5,6	48,5
Yhteensä	2 195	100,0	1 164	100,0	53,0

Liite 3. Kunta - järjestöt yhteistyökokoukset 2009–2010

Sosiaali- ja terveystyöpiiri Helmi	Pvm	Osallistujamäärä (hlö)	Taustatahojen määrä
Haapavesi	9.12.2009	7	4
Haapavesi	1.3.2010	17	13
Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymä			
Vihanti	2.3.2010	18	15
Raahe	25.3.2010	23	17
Pyhäjoki	30.3.2010	17	14
Siikajoki	9.6.2010	11	9
Peruspalvelukuntayhtymä Selänne			
Reisjärvi	5.5.2010	22	10
Pyhäjärvi	5.5.2010	17	13
Haapajärvi	6.5.2010	13	11
Kärsämäki	6.5.2010	19	13
Oulunkaari			
Utajärvi	4.5.2010	9	7
Pudasjärven kaupunki (alustava)	8.2.2010	12	6
Pudasjärven kaupunki	10.5.2010	22	10
Ii	12.5.2010	22	12
Vaala	8.5.2010	18	18
Peruspalvelukuntayhtymä Kallio ja alueen muut kunnat			
Alavieska	25.5.2010	31	17
Kalajoki	26.5.2010	21	13
Oulainen	26.5.2010	21	16
YHTEENSÄ (selvitysajan sisällä)		320	218
Haukipudas (pilotti)	24.8.2010	28	16

Liite 4. LIVOKAS RY:N ESIMERKKI KYLÄTOIMINNAN KÄYNNISTÄMISESTÄ

Elettiin 2000-luvun alkua Livon kylässä, Pudasjärven pohjoisosassa. Oltiin kyläläisiä, mökkiläisiä ja molempien vieraita. Huristeltiin kaikki omille koloillemme, josta ei paljon yhteisiin kanssakäymisiin osallistuttu.

Sitten alkoi tapahtua. Livolla ikänsä asunut vanha mies tuumiskeli pirtin ikkunasta katsellessaan, että näinköhän tämäkin kyläkulma tyhjenee ja kukaan ei tee mitään.

Kauppa oli lakannut, posti oli viety ja koulu lopettanut. Koulu, joka oli Pudasjärven sivukylien uusi koulu. Puhelinlankoja käärittiin rullalle ja varmaan kohta sähkölinjat ja sen jälkeen maantiet.

Samassa taloudessa asuva vävyn porukka kuuli nuo meille niin rikkaat ja rakkaat sanat. Saman tien vävy Aarne Vähäkuopus meni paikallislehden toimitukseen ja laittoi ilmoituksen lehteen Livolle perustettavasta kyläseurasta.

Porukkaa kokoontui paikalle muutamia kylän eri yhdistyksistä. Päätettiin kehitellä asiaa. Seuraavassa kokouksessa päätettiin perustaa Livolle kyläseura Livojoen maamiesseura ry:n raunioille nimeä muuttamalla. Mukana oli jo silloin Jomma ry:n Tauno Laurila, joka tiesi esitellä rahoitusmahdollisuuksia erilaisiin yhteisöllisiin kehittämis- ja investointihankkeisiin.

Tuossa kokouksessa valittiin yhdistykselle puheenjohtaja ja sihteeri. Puheenjohtajaksi valittiin kylän mökkiläisiä ja vävy hänkin Alpo Turpeinen kokouksesta poissaolleen, mutta puhelimitse suostumus hankittuna. Sihteeriksi valittiin peruslivolainen Antero Valkola.

Seuraavaksi koottiin yhteen kaikkien kylällä toimivien yhdistysten edustajat, kaksi jokaisesta yhdistyksestä. Yhdistykset olivat Livon kyläseura, Livon maa- ja kotitalousnaiset, Livon rauhanyhdistys ry, Livon yhteisten alueiden osakaskunta ja Livon metsästyseura. Aiheena oli kyläsuunnitelman teko. Jokaiselle jaettiin ennen tapaamista yksinkertaisilla kysymyksillä valotettu runko kyläsuunnitelmaksi. Harkitut vastaukset sitten koottiin yhteisessä palaverissa kyläsuunnitelmaksi.

Ajateltiin, että kyläsuunnitelmaa tarvitaan hanketyön pohjaksi. Jos hankkeita ei koskaan saataisi pystyyn, niin omaksi ilokseenkin on mukava tietää oman kylän faktoja tilastoista ja yhteisiä ajatuksia kehityksen suunnasta. Myös epäilyä suunnitelman tarpeellisuudesta oli esitetty kokouksen ulkopuolella.

Näin se meni. Livolla päätettiin yhdistää voimavarat ja puhaltaa yhteen hiileen. Sattui olemaan sopivia päitä kolistelemaan päitäsä yhteen. Ei voi moittia näitä yksilöitä.

Yhdistyksen virittelytaipale alkoi kiemuroilla patentti- ja rekisterihallituksen kanssa. Ehdotimme yhdistyksen nimeksi Livon kyläseura ry:tä, joka ei kuitenkaan kelvannut yhdistysrekisteriin siellä jo olleen Yli-Livon kyläseura ry:n vuoksi. Laitoimme pystyyn nimikilpailun, jonka tuloksena saatiin kyläseuran nimeksi Livokas ry Minna Pertun ja Marko Ojalan keksimänä. Tästäkin yhdistysrekisteri kyseli epäuskoisena, että mitä nimi tarkoittaa, mutta hyväksyi sen kuitenkin mutinoilla.

Oli ensimmäinen kesäpäivä kesällä 2001. Arveltiin, että järjestetään nyt tapahtuma, ja jos sinne osallistuu väkeä, niin jatketaan enemmän toimintaa tuottamalla, mutta jos kylällä ei ole innostusta, niin sitten ei uhrata sen enempää voimia tähän työhön. Ajatus oli, että noin 50–100 henkilöä saattaisi osallistujia tulla.

Yllätys oli suuri, kun kyläläiset, mökkiläiset ja muut pudasjärviset osallistuivat tapahtumaan ja porukkaa oli paikalla yli 200 henkilöä.

Tämä tapahtuma oli ainutlaatuinen ja potki meitä järjestäjiä jatkamaan samaa rataa. Ihmiset kävivät kiittelemässä ja taputtamassa olalle tapahtuneesta kylän herättämisestä. Tästä tuli meille vetäjille lisää virtaa kehitellä asioita kylän hyväksi. Eri yhdistykset lähtivät riemumielellä pönkittämään Livokas ry:tä, joka tulisi olemaan kylän kehittäjä.

Ensimmäisinä vuosina Livokkaan hallitus kokoontui 5-7 kertaa vuodessa. Kokoukset olivat varsinaisia maratonkokouksia. Asioita oli paljon ja kehittämistä riitti. Hankkeita syntyi monenlaisia ja niitä toteutettiin Jomma ry:n ja Lapin nuorison liitto ry:n kautta.

Kiitokset suunnittelusta ja hankkeiden vaatimasta paperityöstä kuuluvat vuodesta 2002 lähtien sihteerinä toimineelle Anni-Inkeri Törmäselle.

Kymmenen vuotta lakkautuksen jälkeen tyhjillään kaupungin omistuksessa ollut Livon koulu saatiin kyläläisten käyttöön erilaisten toimintojen ja palveluiden toteuttamista varten. Perustettiin tietotupa, kirpputori, suoramyynti, kioski, kahvila ja kirjasto. Kirjastoon tuli lahjoituksina kirjoja laajalta, aina Oulusta asti. Tällä hetkellä kirjoja on noin 4000 nidettä. Koululle varustettiin kudonta- ja puutyöluokat käsityötiloiksi. Kangaspuita tuotiin kotitalouksista, joku leveämpi puu hankittiin omaksikin. Veistosaliin touhuttiin mm. höyläkoneet, sorvit ja purunpoistot.

Kun kaikki tämä oltiin saatu koottua, kaupunki ilmoitti myyvänsä koulurakennuksen. Jos kyläseura on valmis ostamaan sen itselleen, niin sille, mutta muuten julkisessa kaupankäynnissä.

Vaikka saimme osviittaa, että se lähtee vaikka euron kauppahintaan, niin kylällä päätös syntyi vasta pitkien ja huolekkaiden neuvotteluiden jälkeen. Ylläpitokustannukset vuosittain olivat niin suuret, ettemme semmoisia rahoja olleet koskaan aiemmin käsitelleet. Ylläpitokulut saimme kohtuullistettua rakentamalla välittömästi omistuksen vaihduttua koululle toisen vuokra-asunnon ja muuttamalla öljylämmityksen pellettilämmitykseksi Jomma ry:n rahoituksella ja Livon jakokunnan lainoituksella.

Päätöksellä hankkia koulu omistukseemme sitouduimme vuosikausiksi eteenpäin jatkuvasti kehittämään toimintaamme. Vaikka koulu maksoi koko euron, maksoimme sen ihan käteisellä.

Näin kylän elämä on vilkastunut ja muuttunut paljon sosiaalisemmaksi niin kyläläisten, mökkiläisten kuin vieraidenkin suhteen. Meillä Livolla käy nykyään paljon vieraita, jotka ovat sydämellisesti tervetulleita!

Näin uinuvasta kylästä saadaan mukava sosiaalinen yhteisö, eikä siihen tarvita kuin yksi itsekseen puheleva vanha mies ja hänelle pari kuulijaa.

Livolla 17.6.2010

Alpo Turpeinen

puheenjohtaja

kylän vävy

Anni-Inkeri Törmänen

sihteer

kylän miniä

Liite 5 Raha-automaattiyhdistyksen avustusstrategian (2008 -2011) strategiset linjaukset

RAY:n avustustoiminnan kolme päälinjaa ovat:

1. Hyvinvoinnin edistäminen ja järjestöjen toimintaedellytysten turvaaminen
2. Terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia uhkaavien ongelmien ehkäiseminen
3. Ongelmia kohdanneiden kansalaisten ja perheiden auttaminen

Kullakin päälinjalla on kaksi painoaluetta, joilla korostetaan järjestöjen toimintaa hyvinvointimme edistämiseksi. Avustamisessa painotetaan toimintoja ja hankkeita, jotka tukevat ja edistävät kansalaisten omaa aktiivisuutta, yhteisvastuuta, itsenäistä suoriutumista ja elämänhallintaa.

Päälinjat ja painoalueet

1 Hyvinvoinnin edistäminen ja järjestöjen toimintaedellytysten turvaaminen

Strategiset painoalueet:

- 1.1 Järjestöjen perustoiminnan turvaaminen
- 1.2 Hyvinvoinnin ja osallistumismahdollisuuksien edistäminen

2 Terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia uhkaavien ongelmien ehkäiseminen

Strategiset painoalueet:

- 2.1 Merkittävien kansanterveysongelmien ehkäiseminen
- 2.2 Sosiaalisen ja taloudellisen syrjäytymiskehityksen katkaiseminen

3 Ongelmia kohdanneiden kansalaisten ja perheiden auttaminen

Strategiset painoalueet:

- 3.1 Muita heikommassa asemassa olevien väestöryhmien auttaminen
- 3.2 Palveluiden ja palvelujärjestelmien kehittäminen

Yhteiskunnallinen tehtävä

Edistetään terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia. Pelitoiminnan voitto jaetaan avustuksina yleishyödyllisille yhteisöille.

Päämäärä

Avustukset suunnataan sosiaali- ja terveystoiminnasta perustellulla tavalla. Painotetaan erityisesti kansalaisten omaa aktiivisuutta, itsenäistä suoriutumista ja elämänhallintaa.

www.ray.fi/avustustoiminta/aineistopankki/pdf_doc_ohjeet/html/RAY_avustusstrategia2008-2011.htm